

Pomorskie
Szlaki
Kajakowe

Pomorskie
tu się pływa

Pomorskie Szlaki Kajakowe

Pomorskie
Szlaki
Kajakowe

! Pomorskie
tu się pływa

© Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego, Gdańsk 2017 r.

Materiał powstał na podstawie wydawnictwa „Kajakiem przez Pomorze”, 2013 r. Wszelkie prawa zastrzeżone. Kopiowanie, powielanie lub wykorzystywanie w inny sposób całości lub fragmentu niniejszej publikacji dozwolone wyłącznie za zgodą wydawcy.

Opisy: Michał Bieliński, Monika Gębczyńska, Łukasz Magrian, Magdalena Michalska, Andrzej Tenderenda, Rafał Wasil, Jacek Zdrojewski.

Projekt graficzny: Adam Wołosz www.wolosz.pl

Mapy i schematy: zawartość merytoryczna - Jacek Zdrojewski, opracowanie graficzne - Adam Wołosz

Zestawienie rzek województwa pomorskiego, opisanych w przewodniku.

8	Wieprza
11	Pokrzywna
12	Studnica
14	Słupia
17	Skotawa
18	Kamienica
20	Bytowa
22	Łupawa
25	Bukowina
26	Łeba
29	Piaśnica
30	Reda
33	Czarna Woda (Wda)
34	Czernica
35	Biała
36	Brda
39	Kuśnia i Ruda
40	Zbrzyca
42	Młosina
43	Kłonecznica
44	Chocina
45	Wielki Kanał Brdy
46	Wda
49	Kanał Wdy
50	Pilica, Graniczna i Trzebiocha
52	Niechwaszcz
53	Wietcisa
54	Wierzyca
57	Liwa
60	Kółko Jezior Raduńskich
62	Radunia
64	Motława
66	Martwa Wisła i wody Gdańska
69	Nogat
72	Tuga i Święta
74	Szkarpawa i Wisła Królewiecka

Jak korzystać z publikacji

W niniejszym przewodniku opisane są w zasadzie wszystkie, nadające się dla turystyki kajakowej, szlaki wodne województwa pomorskiego. Uporządkowano je w następującej kolejności:

1. rzeki główne i ich dopływy, wpadające do Bałtyku, kolejno od zachodu (od Wieprzy z Pokrzywną i Studnicą przez Słupię z Kamienicą, Bytową i Skotawą, Łupawę z Bukowiną, Łebę, Piaśnicę i Czarną Wodę po Redę). Te rzeki płyną głównie w kierunku północnym, z serca regionu wprost do Morza Bałtyckiego.
2. rzeki główne i ich dopływy, płynące w kierunku południowym i wschodnim, do Wisły. Są to kolejno od zachodu: Czernica z Białą, Brda z licznymi dopływami, w tym Zbrzycą i Chociną, Wda z dopływami, Wierzyca z Wietcisą, Radunia z Kółkiem Raduńskim i Motławą.
3. rzeki Żuław i Powiśla, po których również możliwe jest pływanie kajakiem: Martwa Wisła oraz wody Gdańska, Szkarpa, Wisła Królewiecka, Tuga i Święta oraz Liwa.

Każdy ze szlaków został opisany w przewodniku oraz przedstawiony na schemacie, pomagającym zaplanować spływ kajakowy. Schemat pokazuje trudność danego szlaku, jego dopływy oraz zagospodarowanie (w formie piktogramów). Szlaki podzielono też na rekomendowane, jednodniowe etapy spływów.

	miejsce początkowe spływów (start)		przystań kajakowa
	miejsce końcowe spływów (meta)		przenoska przez przeszkodę
	punkt etapowy (koniec etapu dziennego)		pole biwakowe
	elektrownia wodna		stacja kajakowa
			miejsce wodowania

kolor niebieski - istniejące zagospodarowanie

kolor pomarańczowy - inwestycje planowane do roku 2020

Samorząd Województwa Pomorskiego, jako inspirator i koordynator rozwoju turystyki kajakowej w województwie pomorskim, od lat wspiera zagospodarowanie tych szlaków dla kajakarzy. Dzięki wsparciu funduszy unijnych, do roku 2020 powstanie na nich ponad 200 nowych inwestycji. Będą to przystanie, pola biwakowe i przenoski przez przeszkody, takie jak jazy, czy elektrownie wodne. Znacznie zwiększy to wygodę i dostępność szlaków dla kajakarzy. Nowa, budowana obecnie infrastruktura, została również ujęta na schematach rzek i zaznaczona kolorem pomarańczowym.

Spływy realizować można dzięki kompleksowej ofercie, jaką posiadają pomorscy operatorzy turystyki kajakowej. W miejscowościach takich, jak Swornegacie - stolica pomorskiego kajakarstwa - działają nawet kilkanaście wypożyczalni sprzętu wodnego i organizatorów spływów. Oferta wynajmu kajaków i pomocy przy spływach dostępna jest na wszystkich, opisanych w niniejszym przewodniku, szlakach kajakowych. Baza operatorów znajduje się również na stronie www.kajaki.pomorskie.eu.

Pomorskie Szlaki Kajakowe

Wśród pasjonatów kajakarstwa panuje opinia, że Pomorskie to najlepsze miejsce do uprawiania turystyki kajakowej w naszym kraju. Pod względem atrakcyjności i długości tych szlaków, Pomorskie jest bezkonkurencyjne. Na terenie województwa znajduje się 40 niezwykłych szlaków kajakowych, liczących łącznie blisko 1 600 kilometrów. Są wśród nich zarówno trasy o leniwym nurcie, idealne na początek przygody z kajakiem, jak i trudne odcinki o charakterze górskim, rekomendowane bardziej doświadczonym wodniakom.

Spływy kajakowe dają możliwość aktywnego odpoczynku wśród nieskażonej przyrody. Cisza, spokój, wszechobecna zieleń i piękne krajobrazy są największymi atutami pomorskich szlaków kajakowych. Różnorodne i cenne ekosystemy dolin rzecznych i jezior, przez które prowadzą te szlaki, chronione są w licznych parkach krajobrazowych i rezerwach przyrody. Nad brzegami pomorskich rzek wznoszą się majestatyczne, ceglane zamki i kościoły oraz prastare grodziska, które stanowią dodatkową atrakcję na spływie. Szlaki kajakowe prowadzą też często rzekami, płynącymi przez centra zabytkowych miast i miasteczek. Niektóre budowle hydrotechniczne na szlakach, jak młyny, kanały, czy elektrownie wodne, liczą sobie ponad sto lat i są wyjątkowymi zabytkami techniki. Część z nich udostępniona jest do zwiedzania. Takie, jak i wiele innych atrakcji czeka na wszystkich miłośników kajakarstwa, którzy zapragną zapoznać się z pomorskimi rzekami.

Do zobaczenia w kajaku!

Fot. P. Dmochewicz

 Pomorskie
tu się pływa

Trudność i uciążliwość szlaków kajakowych

Charakter szlaku kajakowego zależy jest od dwóch elementów: jego trudności i uciążliwości.

Trudność wynika przede wszystkim z szybkości nurtu rzeki, liczby drzew, gałęzi i innych przeszkód koniecznych do pokonania kajakiem, występowania płyczn, bystrzy i potencjalnie niebezpiecznych miejsc jak pale, podwodne głazy itp.

Natomiast **uciążliwość** to parametr, który określa liczbę i niewygodę przenosek na szlaku. Występują one najczęściej przy elektrowniach wodnych, młynach, jazach itp. obiektach hydrotechnicznych i wymagają zwykle wysiadania z kajaka i jego przenoszenia (przewózki). Dodatkowo, odrębne parametry mają górskie szlaki kajakowe.

Podział rzek zgodnie z tymi parametrami stosuje Polski Związek Kajakowy i PTTK, jednak jest on dość skomplikowany. Na potrzeby tego przewodnika połączono więc oba parametry, tworząc i opisując graficznie trzy kategorie szlaków kajakowych: szlaki łatwe, średnio trudne i trudne.

	szlaki łatwe
	szlaki średnio trudne
	szlaki trudne
	rzeka niespławna
	pozostałe rzeki

Informacja ta ujęta jest w opisie każdej z rzek. Ponadto, tak ujęta trudność szlaku przedstawiona jest w formie graficznej na schematach rzek, a także na zbiorczej mapie - wkładce do przewodnika.

Fot. P. Dmochewicz

Kajakowa wyprawa dla całej rodziny

Łatwe szlaki kajakowe to odcinki rzek niemal pozbawione przeszkód w nurcie i uciążliwych przenosek. Zwykle ich nurt jest spokojny, tylko miejscami zdarzają się miejsca wymagające szczególnej ostrożności. Płynąc rozsądnie i zachowując zasady bezpieczeństwa na wodzie, kajakarze na takich szlakach raczej nie ryzykują wywrotki czy kąpieli.

Takie szlaki są rekomendowane osobom początkującym, które dopiero zaczynają swoją przygodę w kajaku, dużym grupom zorganizowanym oraz - w szczególności - rodzinom z dziećmi. Są dostępne dla wszystkich rodzajów kajaków oraz dla kanadyjek.

Fot. P. Dmochewicz

Szlaki łatwe na rzekach Pomorza to:

- **Bytowa, Chocina, Zbrzyca, Młosina, Wielki Kanał Brdy, Pilica, Graniczna, Trzebiocha, Kanał Wdy, Piaśnica, Czarna Wda, Kółko Jezior Raduńskich, Motława, Tuga i Święta, Martwa Wisła, Szkarpa, Wisła Królewiecka, Nogat:** cały, opisany w przewodniku odcinek rzeki
- **Brda:** odcinek środkowy i dolny (od Rez. Przytoń)
- **Liwa:** odcinek dolny (od Kwidzyna)
- **Łeba:** odcinek dolny (od Łęczycy)
- **Łupawa:** odcinek górny (Obrowo - Kozin) i dolny (Smołdzino - Retowo)
- **Radunia:** odcinek górny (do Somonina), odcinek dolny (Pruszcz Gdański - Krępiec)
- **Reda:** odcinek górny (Zamostne - Wejherowo) i dolny (Reda - Mrzezino)
- **Słupia:** odcinek środkowy (Gałąźnia Mała - Leśny Dwór) i dolny (Bydliń - Ustka)
- **Wda:** odcinek środkowy (od Lipusza) i dolny
- **Wieprza:** odcinek dolny (od Korzybia)

Przygoda na wodzie

Średnio trudne szlaki kajakowe to fragmenty rzek, które dają mnóstwo zabawy uczestnikom spływów. Zwykle prowadzą po mniejszych i bardziej krętych rzekach, które od czasu do czasu zaskoczą przeszkodą w postaci przewężenia, zwalonego w nurt drzewa czy wartkiego, kamienistego odcinka - bystrza. Takie miejsca wymagają od kajakarzy odrobiny gimnastyki, a czasem niewprawne pokonywanie przeszkód zakończyć się może małą lub większą kąpielą. Zdarzają się na takich szlakach również przenoski, od czasu do czasu wymuszające wysiadanie z kajaka.

Wskazane jest, aby przynajmniej część kajakarzy w grupie płynącej takim szlakiem miała chociaż podstawowe doświadczenie wodniackie. Warto też wybrać „komanadora spływu”, czuwającego nad jego przebiegiem i bezpieczeństwem. Należy też szczególnie zadbać o nieletnich i nieumiejących pływać uczestników spływów. Szlaki tego typu dostępne są dla wszystkich typów kajaków oraz dla kanadyjek.

Fot. P. Dmochewicz

Do średnio trudnych odcinków szlaków kajakowych Pomorza należą:

- **Czernica i Biała, Kuśnia i Ruda, Kłonecznica, Pokrzywna:** cały, opisany w przewodniku odcinek rzeki
- **Brda:** odcinek górny (Świeszyno - Rez. Przytoń)
- **Liwa:** odcinek środkowy (Prabuty - Kwidzyn)
- **Łeba:** odcinek górny (Sianowo - Tłuczewo) i częściowo środkowy (Paraszyno - Łęczycze)
- **Łupawa:** odcinek dolny (Damno Młyn - Smołdżino)
- **Radunia:** odcinek środkowy (Żukowo - Pruszcz Gdański)
- **Reda:** odcinek środkowy (Wejherowo - Reda)
- **Skotawa:** odcinek środkowy (Jawory/Budowo - Jamrzyno)
- **Słupia:** większość odcinka górnego i środkowego (Gowidlino - Bydlino)
- **Wda:** odcinek górny (J. Wiecko - Lipusz)
- **Wieprza:** odcinek środkowy (ujście Pokrzywnej - Korzybie)
- **Wierzyca:** cały, opisany w przewodniku odcinek rzeki

Spływy z adrenaliną

Trudne szlaki kajakowe to fragmenty rzek Pomorza, polecane raczej doświadczonym kajakarzom. Liczne „zwałki”, wąskie, przetłomowe odcinki o szybkim nurcie wymagają od uczestników spływów dobrej techniki i kondycji. Umiejętności wykonywania „żółwika” czy „eskimoski” można na takich szlakach poćwiczyć w praktyce. Najlepiej sprawdzą się tu górskie kajaki jednoosobowe.

Planując spływ takim szlakiem liczyć się trzeba z dużym prawdopodobieństwem wywrotki i kąpeli, czyli tzw. „kabiny”. Jest to wręcz nieodłączna część takich wypraw, przysparzająca jednocześnie dużo emocji i śmiechu. Na taki spływ należy jednak zarezerwować dość czasu, aby nie zakończyć go w ciemnościach. Jest to niezwykle niebezpieczne, nawet dla doświadczonych kajakarzy. Również udział osób nieumiejących pływać, obawiających się wody oraz małych dzieci w takiej wyprawie należy szczególnie przemyśleć. Warto również wyposażać się w specjalny, wodoodporny strój i rękawice, szczególnie w chłodniejszej porze roku.

Fot. P. Dmochewicz

Trudne szlaki na rzekach Pomorza to:

- **Bukowina, Kamienica, Studnica, Więcisa:** cały, opisany w przewodniku odcinek rzeki
- **Łeba:** odcinek środkowy (Tłuczewo - Paraszyno)
- **Łupawa:** odcinek środkowy (Kozin - Damno Młyn)
- **Skotawa:** odcinek dolny (Jamrzyno - Skarszów Dolny)
- **Słupia:** Rynna Sulęczyńska k. Sulęcyna

Tu kończy się świat, a zaczyna raj

- Szlak Wieprzy (z Pokrzywną): 109 km
- Liczba dni: 6
- Liczba przenoszek: 6
- Rekomendowana trasa spływu: Trzebielino (Glewnik) - Darłówko
- Trudność: odcinek górny (do ujścia Pokrzywny) - trudny, odcinek środkowy (do Pomiłowa) - średnio trudny, odcinek dolny - łatwy
- Dopływy (dostępne dla kajakarzy): Pokrzywna, Studnica

J. Obłęskie. Fot. P. Dmochewicz

Wieprza należy do najpiękniejszych rzek Pomorza. Zachwyca pięknem dziewiczego krajobrazu i majestatem przyrody. Na szlaku zobaczyć można zabytkowe elektrownie wodne, z których najokazalsza znajduje się w Biesowicach. Środkowy i dolny odcinek Wieprzy jest dość dobrze zagospodarowany, jest tu kilka nadrzecznych pól namiotowych i przystani.

W swym górnym odcinku rzeka wciną się w liczne, niedostępne wąwozy. Szybki nurt i liczne bystrza nadają górnej i środkowej Wieprzy charakter rzeki podgórskiej, polecanej doświadczonym kajakarzom. Szczególnie odcinek rzeki powyżej ujścia Pokrzywny charakteryzuje się długimi bystrzami, przeszkodami i płyciznami, dlatego jest on dostępny tylko dla kajaków jednoosobowych. Z tego powodu spływy szlakiem Wieprzy najlepiej rozpocząć na jej prawobrzeżnym dopływie – Pokrzywnie. Rzeka ta jest niezwykle urokliwa i dostępna również dla mniej doświadczonych kajakarzy.

Dolny odcinek Wieprzy, począwszy od miejscowości Korzybie, jest spokojniejszy i łagodniejszy, odpowiedni dla początkujących kajakarzy i rodzin z dziećmi. Dominujący do tej pory krajobraz leśny zastępują rozpościerające się szeroko pola i łąki. Boczna odnoga Wieprzy prowadzi przez centrum Sławna, w którym znajdują się liczne, interesujące zabytki. Natomiast w Darłowie szlak kajakowy prowadzi wprost pod murami majestatycznego Zamku Książąt Pomorskich. Rzeka wpada bezpośrednio do Morza Bałtyckiego, co daje możliwość zakończenia spływu w awanporcie Darłówka, w pobliżu bałtyckiej plaży.

Propozycje etapów spływów:

1. Glewnik (Trzebielino) – Broczyna (14 km)
2. Broczyna – Kawka (13 km)
3. Kawka – Obłęż (most) (10 km)
(1 km Obłęską Strugą pod prąd, do biwaku przy jeziorze)
4. Obłęż (most) – Pomiłowo (20 km)
(1 km Obłęską Strugą z prądem, od jeziora do Wieprzy)
5. Pomiłowo – Chudaczewko (25 km)
6. Chudaczewko – Darłówko (27 km)

Atrakcje szlaku kajakowego Wieprzy

1. **Biesowice:** Zabytkowa elektrownia wodna Biesowice, neogotycki pałac z XIX wieku, mauzoleum z pocz. XX w.
2. **Kępice:** Dawna miejscowość przemysłowa, zabytkowe elektrownie wodne Kępka i Kępice, kąpielisko nad Jeziorem Obłęskim.
3. **Sławno:** zespół Starego Miasta: mury miejskie, liczne zabytki.
4. **Darłówko:** średniowieczny układ miasta, Zamek Książąt Pomorskich, gotyckie kościoły, pozostałości murów miejskich i liczne zabytki.
5. **Darłówko:** zespół portowy, ujście rzeki do Bałtyku, plaża.

Wieprza. Fot. P. Dmochewicz

Warto zobaczyć na szlaku

Biesowice. Elektrownia wodna Biesowice to jedna z najpiękniejszych budowli hydrotechnicznych Pomorza. Przypomina swoją ceglana bryłą gotycki zamek. W samych Biesowicach warto zobaczyć neogotycki pałac. Na jednym z pobliskich, dominujących nad doliną Wieprzy, porośniętych pięknym, bukowym lasem wznieść odszukać można (w pobliżu szkoły) antykizowane mauzoleum. Upamiętnia ono pochodzących z tej wsi żołnierzy, poległych w czasie I wojny światowej.

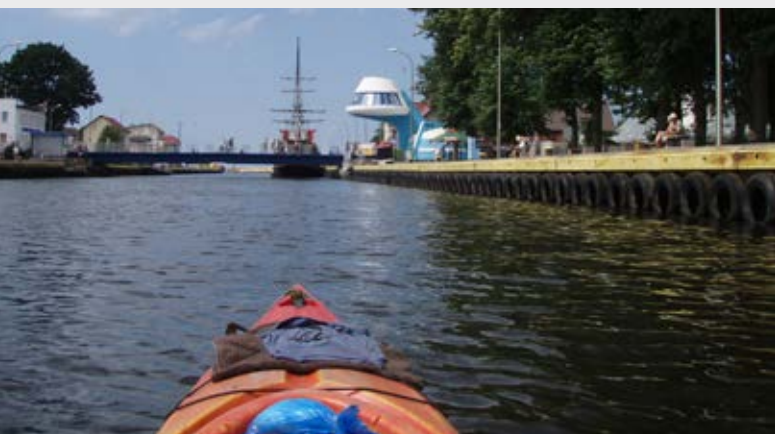

EW Biesowice. Fot. P. Dmochewicz

Kepecze to dziś niewielkie miasto, dawniej ważna osada przemysłowa. Miejscowość rozwinęła się dzięki inwestycjom kanclerza Otto von Bismarcka, który w pobliskim Warcinie posiadał swój majątek. Działała tu papiernia i tartak oraz cztery elektrownie wodne. Nad pobliskim Jeziorem Obłęskim mieści się kompleks turystyczny, który jest dobrym punktem odpoczynku na szlaku kajakowym Wieprzy.

Sławno. Miasto wywodzące się ze średniowiecza. Nie leży nad samą Wieprzą, do jej centrum prowadzi Kanał Miejski. W Sławnie zachowały się liczne zabytki, w tym pozostałości murów miejskich oraz liczne zabytki, z gotyckim kościołem Mariackim na czele.

Darłowo i Darłówek. Zespół miejski, który wywodzi się z czasów średniowiecza. Darłowo jako port handlowy rozwinęło się w czasach Hanzy. Nad miastem dominuje leżąca nad Wieprzą, majestatyczna bryła gotyckiego Zamku Książąt Pomorskich - jedyne zachowanego, nadmorskiego zamku w Polsce. Do naszych czasów przetrwał w dobrym stanie średniowieczny układ urbanistyczny z pięknym rynkiem i liczne zabytki, w tym gotyckie kościoły i pozostałości murów miejskich. Pobliskie Darłówek zaś to port morski, w którym (po wcześniejszym zgłoszeniu spływu do kapitanatu) można zakończyć w awanporcie, w pobliżu bałtyckiej plaży.

Wejście do portu w Darłówku. Fot. ekajaki.pl

Preludium kajakowe Wieprzy

- Szlak Pokrzywej: 9 km
- Liczba dni: 1
- Liczba przenoszek: 0
-   Rekomendowana trasa spływu: Trzebielino (Glewnik) - Broczyna (14 km)
- Trudność: szlak średnio trudny

Rzeka Pokrzywna to pierwszy duży, prawobrzeżny dopływ Wieprzy. Liczy ona niespełna 30 kilometrów długości i ma swój początek w Jeziorze Granicznym, w pobliżu niewielkiej wsi Łubno, na skraju rozległych lasów Pojezierza Bytowskiego.

Dla kajakarzy najciekawszy jest liczący 9 kilometrów dolny odcinek Pokrzywnej, od miejscowości Glewnik, położonej w pobliżu gminnej wsi Trzebielino. Wraz z fragmentem rzeki Wieprzy, prowadzącym do przystani w miejscowości Broczyna, obie rzeki tworzą liczący 14 kilometrów, wspaniały szlak kajakowy. Pokrzywna niesie całkiem sporo wody, a jej wartki nurt oraz liczne, pochylone nad wodą lub leżące w wodzie drzewa stanowią miejscami prawdziwe wyzwanie dla kajakarzy.

Spływ Pokrzywną stanowić może znakomitą propozycję jednodniowej wycieczki kajakowej. Zwykle też na tej rzece rozpoczynają się spływy Wieprzą, której górny odcinek (powyżej ujścia Pokrzywnej) raczej nie nadaje się na grupowe spływy kajakowe.

Pokrzywna. Fot. P. Dmochewicz

Po prostu dzika rzeka

- Szlak Studnicy: 35 km
- Liczba dni: 2
- Liczba przenoszek: 4
- Rekomendowana trasa spływu: Miastko - Kawka (Biesowice, 37 km)
- Trudność: szlak bardzo trudny i wymagający

Studnica. Fot. ekajaki.pl

Studnica to trudny szlak kajakowy, rekomendowany wyłącznie doświadczonym kajakarzom. Ta dzika, rwąca rzeka z licznymi przeszkodami w nurcie dostarczy adrenaliny każdemu miłośnikowi spływów kajakowych. Płyń w wąską dolinę i odludnymi lasami, z Miastka w kierunku północnym. Na długości ponad 30 km brak przy niej osad i miejscowości, więc spływ Studnicą stanowi prawdziwą ucieczkę od cywilizacji. Jedyne w Kawczynie, w połowie szlaku, znajduje się zagospodarowane pole biwakowe. Przed samym Miastkiem rzeka jest dość zanieczyszczona, ale po kilku kilometrach odzyskuje swoje walory. Na Studnicę polecane są wyłącznie kajaki jednoosobowe. Spływ najlepiej zakończyć na Wieprzu, w miejscowości Kawka.

Propozycje etapów spływów:

1. Miastko - Kawczyn (17 km)
2. Kawczyn - Kawka / Biesowice (20 km)

Atrakcje szlaku kajakowego Studnicy

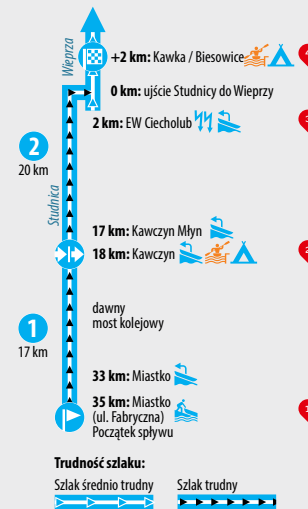
1. Miastko
2. Kawczyn
3. Ciecholub
4. Biesowice

Warto zobaczyć na szlaku

Miastko. To największa miejscowość zachodniej części powiatu bytowskiego, dawniej ważny ośrodek przemysłu włókienniczego i drzewnego. To także początek szlaku kajakowego Studnicy. Dawniej brzegi rzeki łączył tu potężny most kolejowy, który został zniszczony w 1945 roku. Ruiny przyczółków do dzisiaj podziwiać można w dolinie Studnicy, nieco poniżej przenoski w Miastku.

Kawczyn. Niewielka osada, położona w dolinie Studnicy. Znajdują się tu dwie przenoski i stary młyn. To jedyne zagospodarowane dla potrzeb kajakarzy miejsce na całym szlaku Studnicy pomiędzy Miastkiem a Kawką.

Ciecholub. W tej niewielkiej miejscowości, położonej w pobliżu ujścia Studnicy do Słupi, znajduje się zabytkowa elektrownia wodna. Jej budynek o konstrukcji szalucowej zbudowano w latach 20. tych XX wieku.

Fot. P. Dmochewicz

Kajakiem do morza najpiękniejszą z rzek

 Szlak Stupi:
133 km (w tym 12 km przewózki kajaków)

 Liczba dni:
7

 Liczba przenoszek:
8

 Rekomendowana trasa spływu:
Gowidlino – Ustka

 Trudność: rzeka średnio trudna od Sulęcyna do Bydlina, dolny odcinek łatwy. Miejscami fragmenty trudne (Rynna Sulęczyńska) i bystrza. Na odcinkach leśnych liczne drzewa w nurcie

 Dopytywy (dostępne dla kajakarzy):
Skotawa, Kamienica, Bytowa

Rynna Sulęczyńska. Fot. P. Dmochewicz

To, co ma do zaoferowania kajakarzom Stupia, posiada niewiele polskich rzek. Zachwyca niezwykle pięknymi, długimi, śródlęsnymi odcinkami oraz różnorodnością nadrzecznych krajobrazów, a także zabytkowymi elektrowniami wodnymi i malowniczymi jeziorami. Wyjątkowości dodaje jej także niecodzienny finał spływów, które zakończyć można w usteckim porcie, w pobliżu bałtyckiej plaży.

Wszelobecną ciszą i uczucie niezwykłego kontaktu z naturą na szlaku Stupi są magnesem dla kajakarzy. Znaleźć tu można odcinki zarówno łatwe (szczególnie w jej końcowym biegu), jak i trudniejsze, stanowiące prawdziwe wyzwanie. Przeważają wśród nich Rynna Sulęczyńska, najbardziej zbliżony do górskich rzek odcinek szlaku kajakowego na Pomorzu, z rwącą wodą, rozbijającą się o kamienie w dnie koryta. Na Stupi kajakarze mogą również doświadczyć niezwykłej samotności na szlaku i w pełni zbratać się z naturą, korzystając z leśnych biwaków.

Szybki nurt i zabytkowe elektrownie wodne w Soszycy, Gałąźni Małej, Konradowie i Krzyni tworzą unikatowy w skali Europy, ponad 100-letni system hydroenergetyczny. Sprawiają one, że o Stupi mówi się czasem żartobliwie „Rzeka z Prądem”. Szczególnie godne uwagi są dwa obiekty: najstarszej elektrowni wodnej w Polsce - Struga w Soszycy oraz największej na Stupi elektrowni wodnej - w Gałąźni Małej. Budowa tych dwóch zespołów hydrotechnicznych w znaczący sposób zmieniła bieg rzeki i sprawiła, że kajakarzy na szlaku czekają dwie dłuższe przewózki kajaków: pomiędzy Byliną a Soszycą oraz pomiędzy Jeziorem Głębokim a Gałąźnią Małą.

Propozycje etapów spływów:

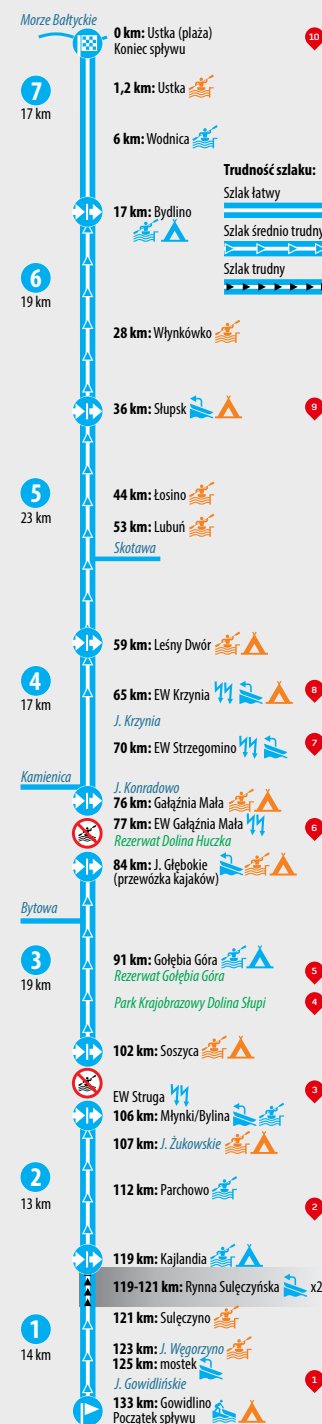
1. Gowidlino – Sulęcyno (14 km)
2. Sulęcyno – Młynki (13 km)
(przewózka kajaków do Soszycy 4 km)
3. Soszyca – Jezioro Głębokie (19 km)
(przewózka kajaków do Gałąźni Małej 8 km)
4. Gałąźnia Mała – Leśny Dwór (17 km)
5. Leśny Dwór – Słupsk (23 km)
6. Słupsk – Bydliny (19 km)
7. Bydliny – Ustka (17 km)

EW Gałąźnia Mała. Fot. P. Dmochewicz

Atrakcje Stupi

1. Jezioro Gowidlińskie
2. Papięski Szlak Kajakowy
3. Elektrownia wodna Struga
4. Park Krajobrazowy Dolina Stupi
5. Rezerwat Przyrody Gołębia Góra
6. Elektrownia wodna Gałąźnia Mała
7. Elektrownia wodna Strzegomino
8. Elektrownia wodna Krzynia
9. Słupsk: Zamek Książąt Pomorskich, zabytkowe centrum miasta
10. Ustka: miasto uzdrowskie, port, latarnia morska, plaża nadbałtycka

Warto zobaczyć na szlaku

Elektrownia Wodna Struga w Soszycy powstała w 1896 roku i ma moc 250 kW. Uchodzi za najcenniejszy i najstarszy zabytek techniczny tego typu w Europie. W 2008 r. zakład przeszedł gruntowną modernizację, polegającą na unowocześnieniu urządzeń i systemów pomiarowych. Wewnątrz elektrowni została zachowana część wystawowa, dzięki której można zobaczyć od środka, jak działa turbina czy regulator. Elektrownia jest udostępniona do zwiedzania dla grup turystycznych. Wizyta wymaga wcześniejszego umówienia w spółce Energa Wytwarzanie.

Elektrownia wodna Gałęźnia Mała to największa elektrownia wodna na Słupii, której wybudowanie skróciło bieg rzeki o kilkanaście kilometrów. Inżynierowie pruscy wykopali sztuczny kanał, kierując Słupię do Jeziora Głębokiego, skąd woda wielkimi rurami, przez dwa „zamki wodne”, prowadzi do pięciu turbin elektrowni. Takie rozwiązanie dało wyjątkowo dużą różnicę poziomu wody, pozwalającą na uzyskanie mocy szczytowej aż 3500 kW. Malowniczo położony i posiadający ciekawą architekturę budynek, w którym mieści się elektrownia, jest udostępniony do zwiedzania dla grup turystycznych. Wizyta wymaga wcześniejszego umówienia w spółce Energa Wytwarzanie.

Ustka. Fot. P. Dmochewicz

Słupsk to liczące ponad 90 tysięcy mieszkańców miasto, będące obok Koszalina najważniejszą miejscowością Pomorza Środkowego. Słupia płynie przez historyczne centrum miasta, gdzie mimo poważnych zniszczeń wojennych zachowało się kilka interesujących zabytków. Szczególnie godny uwagi jest Zamek Książąt Pomorskich, w którym znajduje się największa w Polsce kolekcja dzieł Stanisława Ignacego Witkiewicza (Witkacego). Rzeka przepływa przez piękne parki miejskie, w pobliżu dawnego młyna zamkowego i odnowionego Spichlerza Richtera.

Ustka. Szlak kajakowy Słupii kończy się w Ustce - popularnej, turystycznej miejscowości nadmorskiej. Miasto posiada status uzdrowiska, a w jego herbie znajduje się syrenka, której pomnik zobaczyć można na falochronie wschodnim. Ozdobą miejscowości jest też znajdująca się w porcie latarnia morska. Największym walorem Ustki są piękne, szerokie bałtyckie plaże, w pobliżu których (w usteckim porcie) można zakończyć spływ kajakowy. Przed wypłynięciem na wody portowe należy jednak uzyskać zgodę Kapitanatu Portu (tel. 59 814 44 30).

Uroki kajakarstwa zwalkowego

Szlak Skotawy:
33 km

Liczba dni:
2

Liczba przenoszek:
4

Rekomendowana trasa spływu:
Jawory/Budowo - Dębica Kaszubska (28 km)

Trudność: rzeka trudna i „zwałkowa” poniżej Jamrzyzna, odcinek górny, pomiędzy Jaworami/Budowem a Jamrzymem, nieco łatwiejszy

Propozycje etapów spływów:

1. Jawory / Budowo - Jamrzyno (14 km)
2. Jamrzyno - Dębica Kaszubska (14 km)

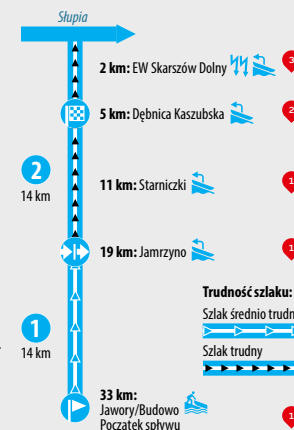
Atrakcje szlaku kajakowego Skotawy

1. **Jawory, Jamrzyno, Starniczki:** pozostałości dawnych młynów
2. **Dębica Kaszubska:** duża wieś, dawniej ośrodek przemysłowy w dolinie Słupii
3. **Skarszów Dolny:** zabytkowa elektrownia wodna

Skotawa to słabo znana, jednak bardzo urokliwa rzeka, będąca prawym dopływem Słupii. Jest praktycznie niezagospodarowana i niezbyt uczęszczana przez kajakarzy. Docenią ją przede wszystkim osoby, poszukujące szlaków mało popularnych i wymagających doświadczenia kajakarskiego. Na rzekę polecane są zdecydowanie kajaki jednoosobowe.

Skotawa spławna jest od miejscowości Jawory i Budowo. Początkowo płynie przez rozległe pola i łąki, jednak najciekawszy jest środkowy fragment rzeki, od Jamrzyzna do Dębicy Kaszubskiej. Na odcinku tym kajakarze spotkają wiele przeszkód, przede wszystkim powalonych drzew i gałęzi. Ich pokonanie wymaga wysokich umiejętności oraz dobrej kondycji.

Spływy najlepiej zakończyć przy moście w Dębicy Kaszubskiej, z uwagi na dwie długie i niewygodne przenoski: przy garbarni w Dębicy Kaszubskiej oraz przy elektrowni wodnej Skarszów Dolny.

EW Skarszów Dolny. Fot. L. Duchnowicz

Młodsza siostra Słupi

 Szlak Kamienicy:
42 km

 Liczba dni:
2 - 3

 Liczba przenosek:
4

 Rekomendowana trasa spływu:
Tuchomie / Kamień - Gałąźnia Mała (34 km)

 Trudność: rzeka bardzo trudna i „zwałkowa” na całej długości, liczne bystrza, drzewa i przeszkody, odcinek powyżej Kamieńca trudny do przepłynięcia przy niskim stanie wody

Kamienica, Fot. ekajaki.pl

Jedna z najpiękniejszych, najdzikszych i najmniej znanych rzek Pomorza. Szlak „zwałkowy”, z licznymi drzewami, bystrzami oraz kamieniami w nurcie. Rzeka nadaje się przede wszystkim dla doświadczonych kajakarzy, pływających w jednoosobowych kajakach górskich. Przeszkody na szlaku wymagają wysokich umiejętności technicznych oraz dają możliwość sprawdzenia się np. w chodzeniu kajakiem po drzewach. Rzeka płynie przez wspaniałe i dzikie lasy, a okolica obfituje w zwierzyinę. Można tu spotkać samą, jelenia czy wydrę oraz rzadkie gatunki ptaków. W ujściowym odcinku rzeki zobaczyć można malowniczy wąwóz potoku Huczek, objęty ochroną jako rezerwat przyrody.

Przystań startowa szlaku kajakowego Kamienicy znajduje się w kaszubskiej miejscowości Tuchomie, na 33 kilometrze. Teoretycznie pływając kajakiem po Kamienicy można od długiego, rynnowego Jeziora Kamieniczno, nad którym leży urokliwa miejscowość Gliśno. Jednak na górnym odcinku Kamienicy (powyżej Kamieńca) występują często problemy z niskim poziomem wody, jest też tam kilka uciążliwych przenosek.

Z tego powodu najpopularniejszy jest odcinek szlaku z Kamieńca do Gałąźni Małej (12,5 km). Ten odcinek Kamienicy wykorzystuje dawne koryto Słupi, której cały niemal nurt poprowadzono blisko 100 lat temu przez Jezioro Głębokie, wprost do Gałąźni Małej. Zarośnięte, stare koryto Słupi, którym płynie dziś tylko niewielki strumień, widoczne jest na samym początku spływu w Kamieńcu, po prawej stronie. Szlak kończy się na przystani kajakowej w Gałąźni Małej, około 1 km poniżej elektrowni wodnej o tej samej nazwie.

Propozycje etapów spływów:

1. Tuchomie - Modrzejewo (9 km)
2. Modrzejewo - Kamień (14 km)
3. Kamień - Gałąźnia Mała (11 km)

Atrakcje szlaku kajakowego Kamienicy

1. Jezioro Kamieniczno
2. Ciemno
3. Tuchomie
4. Izba Regionalna w Modrzejewie
5. Rezerwat „Dolina Huczka”
6. Elektrownia wodna Gałąźnia Mała

Warto zobaczyć na szlaku

Jezioro Kamieniczno: rynnowe jezioro o powierzchni 120 ha, głębokości ponad 20 m i długości ponad 4,2 km, przechodzące w północnej części w jar rzeki Kamienicy.

Ciemno: stara wieś kaszubska, przełom Kamienicy, dawny młyn.

Tuchomie: duża wieś kaszubska o średniowiecznym rodowodzie, na dawnej linii kolejowej Miastko - Bytów (obecnie rowerowy szlak „Zwiniętych Torów”), zabytki budownictwa wiejskiego.

Park Krajobrazowy Dolina Słupi: jedyny w regionie pomorskim park krajobrazowy typu dolinnego, chroniący różnorodne ekosystemy przyrodnicze środkowej części silnie zalesionej doliny Słupi pomiędzy Soszycą a Słupskiem.

Rezerwat „Dolina Huczka”: rezerwat w pobliżu ujścia Kamienicy do Słupi. Chroni unikalny zespół przyrodniczy zalesionej doliny rzecznej. W rezerwacie wyznaczono ścieżkę dydaktyczną, prowadzącą częściowo po drewnianych pomostach i schodach.

Elektrownia wodna Gałąźnia Mała: największa na Słupi, zabytkowa elektrownia wodna. Jej wybudowanie skróciło bieg rzeki o kilkanaście kilometrów, przez co stare koryto Słupi wędzie obecnie (od Kamieńca) niemal wyłącznie wody Kamienicy. Malowniczo położony i posiadający ciekawą architekturę budynek, w którym mieści się elektrownia, jest udostępniony do zwiedzania dla grup turystycznych. Wizyta wymaga wcześniejszego umówienia w spółce Energa Wytwarzanie.

Wśród dzikiej przyrody, Fot. ekajaki.pl

Zamek krzyżacki i „zamki wodne”

Szlak rzeki Bytowy:
20 km

Liczba dni:
1

Liczba przenosek:
0

Rekomendowana trasa spływu:
Bytów - Jezioro Głębokie (22 km)

Trudność:
rzeka łatwa, nadająca się na rodzinne spływy kajakowe

Zamek wodny nad J. Głębokim. Fot. P. Dmochewicz

Bytowa to jeden z dopływów Słupi, spławny od centrum Bytowa - największego ośrodka miejskiego Ziemi Bytowskiej. To jeden z łatwiejszych szlaków kajakowych w tej części regionu, niemal pozbawiony przeszkód i nadający się na rodzinne spływy kajakowe.

Początkowa Bytowa płynie przez łąki i ma formę uregulowanego kanału, staje się jednak ciekawsza w drugiej części szlaku. Tam rzeka wpływa w rozległe lasy doliny Słupi. Atrakcją jest Zalew Bytowy - sztucznie powstałe, śródlęśne jezioro. Dawniej w tym miejscu Bytowa wpadała do Słupi, której dawne koryto przegradzono tamą w czasie budowy elektrowni w Gałąźni Małej. Od tego momentu szlak Bytowej prowadzi w przeciwnym kierunku, niż kiedyś płynęła Słupia, by spotkać się z nią w pobliżu Jeziora Głębokiego. Obie rzeki płyną razem do tego jeziora sztucznym przekopem. Spływ zakończyć należy po kolejnych 2 kilometrach, na przystani w pobliżu Gałęzowa, na północnym brzegu jeziora.

Propozycja spływu:

1. Bytów - Jezioro Głębokie (22 km)

Atrakcje szlaku kajakowego Kamienicy

1. Bytów
2. Zalew rzeki Bytowy
3. Jezioro Głębokie
4. Park Krajobrazowy Dolina Słupi

Warto zobaczyć na szlaku

Bytów: doskonale zachowany zamek krzyżacki, zabytkowy zespół miejski, ruiny kościoła św. Katarzyny, dawny młyn, most kolejowy nad rzeką Borują.

Zalew rzeki Bytowy: śródlęśne jezioro zaporowe w dolinie Słupi, powstałe po przegradzeniu biegu Słupi tamą. Od tego miejsca aż do Kamieńca stare koryto Słupi nie prowadzi wody, natomiast Bytowa płynie dawną doliną Słupi w przeciwnym kierunku, aż w pobliżu Jeziora Głębokiego. Wody Bytowej i Słupi zasilają następnie elektrownię wodną Gałąźnia Mała.

Jezioro Głębokie: rozległe jezioro rynnowe, do którego, dzięki wykonaniu przekopu przy budowie elektrowni, wpadają Słupia i Bytowa. Nad jeziorem Głębokim, na jego północno--zachodnim krańcu, znajduje się „zamek wodny”, regulujący dopływ wody do rur elektrowni wodnej Gałąźnia Mała.

Park Krajobrazowy Dolina Słupi: jedyny w regionie pomorskim park krajobrazowy typu dolinowego, chroniący różnorodne ekosystemy przyrodnicze środkowej części silnie zalesionej doliny Słupi pomiędzy Soszycą a Słupskiem.

Bytów - Zamek Krzyżacki. Fot. M. Bieleński

Dziki oblicze przygody

 Szlak Łupawy:
100 km

 Liczba dni:
5

 Liczba przenoszek:
9

 Rekomendowana trasa spływu:
Obrowo - Gardna Mała / Retowo (95 km)

 Trudność: odcinek górny (od jeziora Obrowo Duże do Kozina) – łatwy, odcinek środkowy (Kozin – Damno Młyn) – trudny, odcinek dolny: średnio trudny

 Dopytwy (dostępne dla kajakarzy):
Bukowina

Łupawa – Łabień. Fot. P. Dmochewicz

O Łupawie krążą legendy. Połamane kajaki na drzewach, opowieści o sponiewieranych kajakarzach... Ile w nich prawdy? Dzika, pełna wyzwań, długich i szybkich, głównie kamienistych bystrzy, przełomów i trudnych do pokonania drzew – oto środkowa Łupawa. Jeśli zostanie wybrana jako kierunek spływu, gwarantuje ekstremalne przeżycia i to jedyne w swoim rodzaju uczucie, gdy nurt rzeki przelewa się przez burtę kajaka. Mnogość alternatywnych dróg, dzięki pojawiającym się wyspkom, połączona z fragmentami starej puszczy przez którą płynie rzeka, nadaje jej krajobrazom magiczny wygląd. Taki charakter posiada zwłaszcza odcinek między miejscowościami Kozin i Damno Młyn, polecany wyłącznie doświadczonym kajakarzom. Dostarcza niezapomnianych wrażeń i pozwala skosztować prawdziwego szaleństwa na rzece o górskim charakterze.

Spokojniej rzeka płynie za Damnem, choć w korycie wciąż można natrafić na powalone drzewa, które wraz z jej biegiem pojawiają się coraz rzadziej. Górny odcinek szlaku także jest spokojny. Prowadzi przez kilka kaszubskich jezior i nadaje się również dla początkujących kajakarzy. Rzeka uchodzi do morza w Rowach, ale spływu należy zakończyć w Gardnie Małej. Na jeziorze Gardno, położonym na terenie Stowińskiego Parku Narodowego (w strefie na północ od linii prostej, łączącej ujście Łupawy do Jeziora Gardno z ujściem rzeki Grabownica), obowiązuje zakaz pływania kajakiem. Jedynie południowa część jeziora, ograniczona ww. linią, udostępniona jest dla rekreacji.

Propozycja spływu:

1. Obrowo – Kozin (16 km)
2. Kozin – Łupawa (18 km)
3. Łupawa – Damno Młyn (22 km)
4. Damno Młyn – Żelkowo (18 km)
5. Żelkowo – Gardna Mała (21 km)

Atrakcje szlaku kajakowego Łupawy

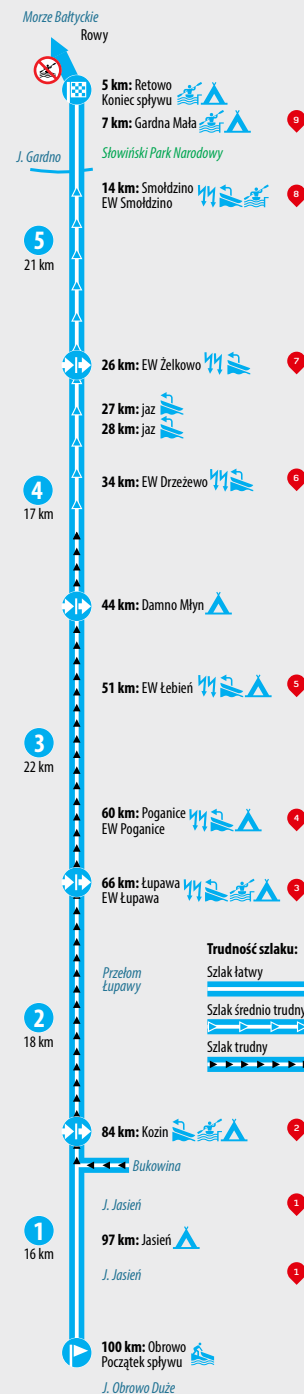
1. Jezioro Jasień
2. Kozin
3. Łupawa
4. EW Poganice
5. EW Łabień
6. EW Drzeżewo
7. EW Żelkowo
8. Smołdzino
9. Jezioro Gardno

EW Żelkowo. Fot. P. Dmochewicz

Łupawa zimą. Fot. ekajaki.pl

Warto zobaczyć na szlaku

Jeziro Jasień to jedno z największych jezior na Pojezierzu Kaszubskim (577 ha). Posiada urozmaiconą linię brzegową oraz siedem niezamieszkałych wysp. Głębokość jeziora sięga 32 metrów, mieści się nad nim kilka miejscowości turystycznych. Do najpopularniejszych należą Jasień i Łupawsko.

Kozin to niewielka miejscowość w pobliżu Czarnej Dąbrówki. Znajduje się tu ujście Bukowiny, malownicze ruiny mostów kolejowych na szlaku „Zwiniętych Torów” Bytów - Łębork oraz elektrownia wodna na Bukowinie i duża pstrągarnia.

Łupawa. Wieś, w której znajduje się siedziba nadleśnictwa, a także duża przystań kajakowa. Przy dawnym młynie wybudowano elektrownię wodną, a w pobliskim lesie znajduje się megalityczne cmentarzysko.

Poganicze. Fot. P. Dmochewicz

Elektrownie wodne na Łupawie. Energię wody niesionej przez wartką Łupawę wykorzystuje aż sześć elektrowni wodnych. Znajdują się one w Łupawie, Poganicach, Łebieniu, Drzeźwie, Żelkowie i Smołdzinie. Do najciekawszych należą obiekty w Poganicach i w Żelkowie. W tym pierwszym, z nich obok elektrowni mieści się „klimatyczny” zajazd i restauracja, natomiast w przypadku drugiego - wyjątkowa bryła budynku mieszczącego elektrownię przypomina raczej dworzec kolejowy lub pałacyk.

Smołdzino. Gminna wieś położona na Pobrzeżu Słowińskim, na skraju Słowińskiego Parku Narodowego. Mieści się tu dyrekcja Parku z Muzeum Przyrodniczym, elektrownia wodna i liczne kwatery turystyczne. Krajobraz okolicy warto obejrzeć z wieży widokowej na szczycie Wzgórza Rowokół (115 m n.p.m.) - dawniej świętej góry Słowińców.

Jeziro Gardno. Płytkie, przymorskie jezioro o powierzchni prawie 2,5 tysiąca ha, leżące na terenie Słowińskiego Parku Narodowego. Jest udostępnione dla kajakarzy tylko w południowej części.

Górna Łupawa. Fot. ekajaki.pl

Jak na Łupawie, tylko trudniej

- Szlak Bukowiny:
19 km
- Liczba dni:
1
- Liczba przenoszek:
2
-   Rekomendowana trasa spływu:
Skrzeszewo - Kozin (19 km)
- Trudność:
szlak trudny i uciążliwy, „zwałkowy”

Piękna i mało znana, urokliwa rzeka, będąca najdłuższym z dopływów Łupawy. Stanowi samodzielny, trudny i wymagający szlak kajakowy, idealny dla doświadczonych kajakarzy, lubiących pływanię zwałkowe. Spływ Bukowiną zajmie z pewnością cały dzień, który obfitować będzie we wrażenia i przygody. Liczne drzewa w nurcie, przeszkody i bystrza nie pozwolą na chwilę nudy.

Często spływ Bukowiną, kończący się przed najciekawszym fragmentem Łupawy w Kozinie, stanowi pierwszy etap spływu Łupawą. Pozwala to ominąć duże jezioro Jasień, z którego wypływa ta rzeka. Na Bukowinę rekomendowane są kajaki jednoosobowe. Spływu najlepiej zacząć poniżej jazu w Skrzeszewie.

Bukowina. Fot. P. Dmochewicz

Z serca Kaszub do krainy Słowińców

- Szlak Łęby:
121 km
- Liczba dni:
5 - 6
- Liczba przenoszek:
15
- Rekomendowana trasa spływu:
Sianowo - Gać (104 km)
- Trudność: odcinek górny (Sianowo - Tłuczewo) średnio trudny, odcinek przełomowy (Tłuczewo - Paraszyno) bardzo trudny, odcinek środkowy (Paraszyno - Łęczycze) średnio trudny, odcinek dolny (od Łęczycze do Gaci) łatwy
- Dopytwy (dostępne dla kajakarzy):
Kanał Chełst

Bożepole. Fot. P. Dmochewicz

Łeba zachwyca swoją różnorodnością. Każdy z etapów spływu jest inny. W górnym odcinku, prowadzącym wśród kaszubskich wzgórz, rzeka jest wąska i wymagająca. W korycie znajduje się wiele przeszkód: zwalonych drzew, wszędobyłskich gałęzi i krzaków, gałęzi wystających nad taflę wody lub sterczących na brzegu. Są też liczne przenoski. Woda płynie raczej spokojnie, tylko od czasu do czasu pojawia się szybszy nurt.

Od miejscowości Tłuczewo szlak się zmienia. Pokonując śródlęśny wąwóz rzeka przyspiesza i zaczyna się przełomowy, najbardziej ekstremalny odcinek. Duży spadek terenu, kamieniste dno i liczne głazy na dnie rzeki tworzą bardzo mocne i długie bystrza, które dostarczają wspaniałych emocji. Trzeba jednak uważać na niski stan wody, który może być dużym problemem, zwłaszcza latem. Przy wysokiej wodzie będzie to jednak odcinek wspaniałej zabawy i nie lada wyzwanie, nawet dla doświadczonych i wytrwałych kajakarzy.

Od Łęczycze, wraz z początkiem rozległej pradoliny, charakter rzeki zmienia się całkowicie. Ta część szlaku jest łatwa, idealna dla spływów jednodniowych i dla osób początkujących. Jest to znakomity odcinek na rodzinne wyprawy i rekreacyjnego spędzania czasu na wodzie. Rzeka wpada do morza w Łebie, jednak spływ należy zakończyć przy moście drogowym w miejscowości Gać. Obowiązuje zakaz pływania kajakiem po Jeziorze Łebsko, gdyż jest to teren parku narodowego.

Ciekawostką jest możliwość popływania kajakiem w turystycznym mieście Łeba, gdzie kanał Chełst łączy płytkie Jezioro Sarbsko z portem na rzece Łebie. Miasto Łeba jest też znany ośrodkiem kajakarstwa morskiego.

Propozycje etapów spływów:

1. Sianowo – Tłuczewo (15 km)
2. Tłuczewo – Mosty (21 km)
3. Mosty - Chocielewko (13 km)
4. Łębork – Chocielewko (10 km)
5. Chocielewko – Poraj (22 km)
6. Poraj – Gać (11 km)
7. Kanał Chełst: Łeba- J. Sarbsko

Atrakcje szlaku kajakowego Łęby

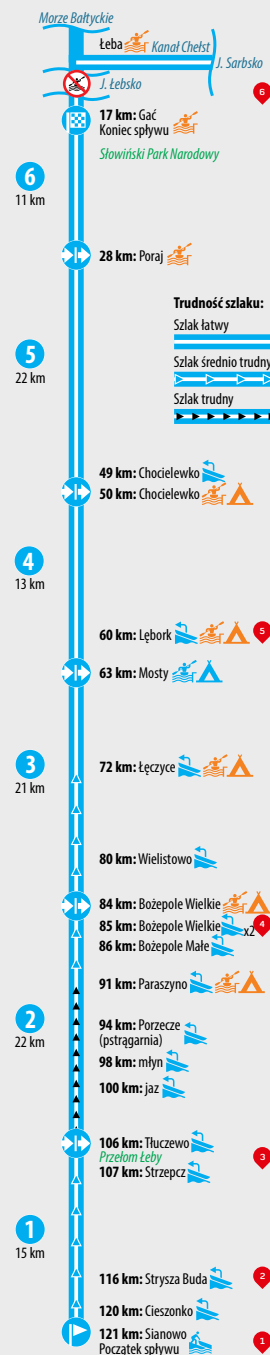
1. Sianowo
2. Strysza Buda
3. Przełom Łęby między Tłuczewem a Paraszynem
4. Bożepole Wielkie
5. Łębork
6. Słowiński Park Narodowy

Łeba. Fot. ekajaki.pl

Łeba w okolicach Bożepola. Fot. ekajaki.pl

Warto zobaczyć na szlaku

Sianowo. Malowniczo położona wśród wzgórz morenowych kaszubska wieś, leżąca nad Jeziorem Sianowskim. Miejsce początkowe spływów Łebą. We wsi w pięknym, szachulcowym kościele mieści się Sanktuarium Matki Boskiej Sianowskiej.

Strysza Buda. Mała wioska w górnym biegu Łeby, w której znajdują się dwie nietypowe atrakcje: Kaszubski Park Miniatur i Kaszubski Park Gigantów.

Bożepole Wielkie. Miejscowość na skraju pradoliny Łeby, w której zobaczyć warto pałac z XIX w. i ryglowy kościół.

Łębork. Największe miasto nad Łebą, wywodzące się ze średniowiecza. Zobaczyć tu można zamek pokrzyżacki, mury miejskie i liczne zabytki, w tym gotycki kościół pw. św. Jakuba.

Ruchome wydmy w Stowiańskim Parku Narodowym.
Fot. A. Wołosz

Stowiański Park Narodowy. Jeden z najciekawszych parków narodowych w Polsce, będący też Światowym Rezerwatem Biosfery. Słynie z rozległego kompleksu ruchomych wydym, położonego między Łebą a Czołpinem. Na jego terenie leży przymorskie Jezioro Łebsko - jedno z największych jezior w Polsce, do którego wpada rzeka Łeba.

Łębork. Fot. P. Dmochewicz

Kajakiem do bałtyckiej plaży

- Szlak Piaśnicy:
6 km
- Liczba dni:
1
- Liczba przenoszek:
brak
-   Rekomendowana trasa spływu:
J. Żarnowieckie - Dębki (6 km)
- Trudność:
szlak łatwy i pozbawiony przeszkód

 Atrakcje szlaku kajakowego Piaśnicy

1. Jezioro Żarnowieckie
2. Rezerwat Piaśnickie Łąki
3. Dębki
4. Ujście Piaśnicy do Bałtyku

Piaśnica. Fot. P. Dmochewicz

Krótki, zaledwie sześciokilometrowy szlak Piaśnicy pozwala w pełni cieszyć się rekreacyjnymi walorami kajakarstwa. Jest to wymarzony odcinek na trzygodzinny, pierwszy spływ lub wycieczkę rodzinną. Krystalicznie czysta woda oraz odkryty teren z nielicznymi drzewami na horyzoncie to cechy charakterystyczne tego szlaku.

Spływy rozpoczynają się przy wypywie Piaśnicy z Jeziora Żarnowieckiego i prowadzą wprost na bałtycką plażę. Rzeka wpada do morza nieco poniżej Dębek - popularnej, letniskowej miejscowości.

Ujście Piaśnicy. Fot. P. Dmochewicz

Rzeka bliska, lecz nieznaną

 Szlak Redy:
36 km

 Liczba dni:
2

 Liczba przenoszek:
3

  Rekomendowana trasa spływu:
Zamostne - Mrzezino (36 km)

 Trudność: odcinek górny – średnio trudny i uciążliwy,
odcinki środkowy i dolny – średnio trudne

J. Orle. Fot. P. Dmochewicz

Zmienna, nieprzewidywalna, zaskakująca i niezwykle różnorodna – tak pokrótce można scharakteryzować Redę. Na jej szlaku znaleźć można miejsca dzikie i nietknięte przez człowieka oraz fragmenty bardziej uregulowane. Do jeziora Orle rzeka jest raczej uciążliwa. Raz węższa, raz szersza, posiada dużo przeszkód w korycie rzeki, pojawiają się mielizny i stałe przeszkody, w postaci progów, kładek i mostków, przez które niestety czasem trzeba przenieść kajak. Kolejny odcinek (do Wejherowa) rzeka pokonuje szerokim korytem, w którym nie napotyka się przeszkód. Na tym odcinku Reda jest uregulowana. Przed Wejherowem, przy cementowni, znajduje się długa przenoska.

Od Wejherowa rzeka znów staje się bardziej naturalna, niezwykle kręta, dzika i zachęcająca. Pomimo tego, że płynie szerokim korytem, nurt jest miejscami wartki, pojawiają się bystrza i przeszkody w postaci drzew oraz liczne meandry. Zaskakujące będzie na pewno to, że płynąc Redą nie odczuwa się niemal bliskości miast - Wejherowa i Redy. W pobliżu Zatoki Puckiej rzeka wpływa do rezerwatu Beka, przed którym należy zakończyć spływ.

 Propozycje etapów spływów:

1. Zamostne - Wejherowo (11 km)
2. Wejherowo - Mrzezino (25 km)

 Atrakcje szlaku kajakowego Redy

1. Jezioro Orle
2. Wejherowo
3. Reda
4. Rezerwat Beka

Reda. Fot. P. Dmochewicz

Reda. Fot. P. Dmochewicz

Warto zobaczyć na szlaku

Jezioro Orle. Płytkie, wytopiskowe jezioro w pradolinie Redy. Częściowo pochodzenia sztucznego, ponieważ na terenie tym występują eksploatowane od XIX wieku zasoby torfu i kredy jeziornej (gytii) - cennego surowca chemicznego, z którego też wykonuje się popularną kredę szkolną. Wyróbiska zostały zalane wodą, zwiększając znacznie powierzchnię jeziora, stąd też jego nieregularny kształt i liczne, sztuczne groble.

Wejherowo. Duże miasto w dolinie Redy, będące też stolicą „Kaszubskiego Trójmiasta”, jak czasem określa się Rumię, Redę i Wejherowo. Miejscowość o ciekawej historii i licznych zabytkach. Szczególnie godny uwagi jest doskonale zachowany rynek z pięknym ratuszem i pomnikiem założyciela miasta - Jana Wejhera. W pobliżu rynku znajduje się kilka interesujących, zabytkowych kościołów. Godny uwagi jest pałac Przebendowskich, otoczony pięknym parkiem, a przede wszystkim położona na otaczających miasto wzgórzach Kalwaria Wejherowska. To jeden z najpiękniejszych tego typu, barokowych zespołów sakralnych w Polsce. Miasto posiada też kilka ciekawych współczesnych obiektów, jak np. Filharmonia Kaszubska.

Reda. Dynamicznie rozwijające się miasto, położone w dolnym biegu rzeki Redy. Jest ważnym węzłem komunikacyjnym, prowadzą przez nią drogi i linie kolejowe na Szczecin i na Półwysep Helski. Od niedawno miasto posiada park wodny, a nad samą rzeką zobaczyć można ciekawe, zabytkowe młyny.

Rezerwat Beka. Rozległy rezerwat ornitologiczny nad Zatoką Pucką w ujściowym odcinku rzeki Redy. Jego nazwa pochodzi od wsi Beka, która została pochłonięta przez morze. Obejmuje ochroną cenne zbiorowiska roślinne, w tym nadmorskie, słonawe łąki i wydmy, będące miejscem schronienia i gniazdowania wielu rzadkich gatunków ptaków. Na terenie rezerwatu obowiązuje zakaz poruszania się kajakiem, więc spływy Redą zakończyć należy na moście przed rezerwatem.

Reda. Fot. archiwum UMWP

Kajakiem przez Północne Kaszuby

- Szlak Czarnej Wody (Wdy):
13 km
- Liczba dni:
1
- Liczba przenoszek:
2
-   Rekomendowana trasa spływu:
Kłanino - Ostrowo (13 km)
- Trudność:
szlak łatwy i pozbawiony przeszkód

 Atrakcje szlaku kajakowego Czarnej Wody (Wdy)

1. **Kłanino:** zespół pałacowo-parkowy z końca XIX wieku
2. **Czarny Młyn:** zabytki budownictwa wiejskiego
3. **Jastrzębia Góra:** miejscowość turystyczna, promenada, klify
4. **Ostrowo:** Ujście Czarnej Wody (Wdy) do Bałtyku

Czarna Woda, zwana także Czarną Wdą, to mało znana, niewielka rzeka przymorska, z rzadko odwiedzana przez kajakarzy. Płyynie przez Północne Kaszuby w okolicach Jastrzębiej Góry, głównie w podmokłej pradolinie, rozcinającej nadmorską wysoczyznę. Jej nazwa wywodzi się od brunatnego koloru wody, który rzeka zawdzięcza torfowiskom, przez które przepływa. Związki organiczne zawarte w gruncie przenikają do rzeki, przez co nabiera ona charakterystycznej barwy, przy jednoczesnym zachowaniu przezroczystości.

Jest to łatwy i pozbawiony przeszkód szlak kajakowy, nadający się na rodzinną wyprawę. Spływy zakończyć można w wyjątkowej scenerii, gdyż podobnie jak Piaśnica, rzeka wpada bezpośrednio do Morza Bałtyckiego, przecinając piaszczystą, wąską w tym miejscu plażę.

Czarna (Wda) Woda. Fot. P. Dmochewicz

- Szlak Czernicy: 40 km
- Liczba dni: 2
- Liczba przenosek: 2
-   Rekomendowana trasa spływu: Sporysz - Lubnica (30 km)
- Trudność: szlak średnio trudny
- Dopywy (dostępne dla kajakarzy): Biała

Czernica. Fot. P. Dmochewicz

Czernica oraz jej dopływ Biała stanowią bardzo atrakcyjne, a jednocześnie mało znane, leśne szlaki kajakowe. Obie rzeki należą do dorzecza Gwdy i przebiegają przez niezwykle dzikie, silnie zalesione tereny. Są to szlaki doskonałe dla osób lubiących ciszę i spokój, leśne biwaki a jednocześnie posiadających pewne doświadczenie kajakarskie. Warto płynąć w nurcie nie pozwalają na tych rzekach na nudę.

Szlak kajakowy Czernicy nie obejmuje całej długości rzeki. Miłośnicy „jedynek” spływ mogą rozpocząć na moście drogowym między Brzeziem, a Pieniężnicą (na ok. 40 km rzeki). Spływ kajakami dwuosobowymi najlepiej rozpocząć w Sporyszu, wówczas do pokonania na szlaku Czernicy będzie 31 kilometrów. Po minięciu Dzikowa rzeka staje się szersza i jest na niej zdecydowanie mniej naturalnych przeszkód. W dolnej części szlaku rzeka płynie przez niewielkie miasteczko Czarne. Spływ najlepiej zakończyć na Gwdzie, na przystani w Lubnicy, do której należy wiosłować pod prąd Gwdy na dystansie ok. jednego kilometra.

- Szlak Białej: 30 km
- Liczba dni: 1
- Liczba przenosek: 1
-   Rekomendowana trasa spływu: Jeziernik - Dzików (22 km)
- Trudność: szlak średnio trudny

Propozycje etapów spływów: Czernica

1. Sporysz - Sarniak (18 km)
2. Sarniak - Lubnica (12 km) (w tym 1 km na Gwdzie)

Biała

1. Jeziernik - Dzików (22 km) (w tym 1 km na Czernicy)

Atrakcje szlaku kajakowego Czernicy i Białej

1. **Biały Bór**: miasto, z którego rozpoczyna się spływ kajakowy rzeką Białą
2. **Jeziorno Bielsko**: rynnowe jezioro o długości blisko 10 km
3. **Czarne**: Relikty zamku krzyżackiego z 1403 r., zabytkowy kościół z 1757 r, cmentarze wojenne, zabytkowy młyn nad Czernicą
4. **Gwda**: jeden z najładniejszych szlaków kajakowych Pomorza Środkowego

Szlak kajakowy pobliskiej rzeki **Białej** jest również bardzo malowniczy. Płynąca przez dziewicze, pozbawione cywilizacji tereny rzeka miejscami silnie meandruje, a jej w nurcie często znajdują się powalone drzewa. Pierwsza część spływu, pomiędzy Białym Borem a Jeziernikiem, prowadzi rynnowym jeziorem Bielsko. Można więc ominąć jezioro i zacząć spływ niżej, na 21 kilometrze rzeki, na przystani w Jezierniku. Od tego miejsca Biała płynie cały czas przez lasy, aż do ujścia do Czernicy. Szlak rzeki Białej jest nieco łatwiejszy i spokojniejszy niż szlak Czernicy, przez co nadaje się również dla początkujących kajakarzy. Spływ najlepiej zakończyć na przystani w Dzikowie, około kilometra poniżej ujścia Białej do Czernicy.

Biała. Fot. P. Dmochewicz

Wypoczynek w labiryntach natury

Szlak Brdy:
244 km

Liczba dni:
10

Liczba przenoszek:
5

Rekomendowana trasa spływu:
Świeszyno (J. Głębokie) - Bydgoszcz (244 km)

Trudność: odcinek górny (do Garbatego Mostu) – średnio trudny, odcinki środkowy i dolny – łatwe

Dopytwy (dostępne dla kajakarzy):
Zbrzyca, Chocina, Wielki Kanał Brdy, Ruda i Kuśnia, Lipczynka

Małe Swornegacie, Fot. P. Dmochewicz

Brda należy do najbardziej znanych i najchętniej odwiedzanych szlaków kajakowych w Polsce. Nadaje się znakomicie dla osób, które dopiero zaczynają swoją przygodę z kajakiem. Zaletą jest nie tylko wolny nurt i brak przeszkód w wodzie, ale przede wszystkim piękno przyrody Borów Tucholskich. Na tej rzece nie sposób się nudzić. Jest niesłychanie urokliwa i zmienna. Leniwie meandruje wśród łąk i borów, by za chwilę zmienić się w wartki potok otoczony urwistymi brzegami.

W górnym odcinku, niemal w całości prowadzonym przez rozległe i dzikie lasy, od czasu do czasu pojawiają się łatwe do pokonania przeszkody. Nurt jest tu szybszy, ponieważ rzeka płynie wąskim korytem. Wyjątkową atrakcją jest przełom Brdy w rezerwie Przytoń. Przed wpłynięciem na jezioro Szczytno można obserwować czaple i kormorany, licznie występujące w okolicy. Środkowy (w sezonie mocno oblegany) odcinek pomiędzy Przechlewem a Mylofem (Zaporą) jest idealny na spływy rodzinne i spokojny wypoczynek na wodzie. Rzeka płynie tu szeroko i wolno, pokonując sześć urokliwych jezior. Ostatni z etapów spływu, ze względu na większy spadek rzeki, charakteryzuje się nieco bystrzejszym nurtem, ale nadal jest to odcinek zaliczany do łatwych.

Brda jest świetnie oznakowana i posiada znakomicie rozwiniętą infrastrukturę turystyczną w postaci bazy noclegowej. To jedna z najlepiej zagospodarowanych rzek Polski. Jej liczne dopytwy stanowiąc mogą zaś uzupełniający element spływu lub wyzwanie dla odrębnej wyprawy kajakowej. Do najciekawszych należą: Lipczynka, Chocina, Modra, Ruda oraz Zbrzyca.

Propozycje etapów spływów:

1. Świeszyno – Nowa Brda (26 km)
2. Nowa Brda – Przechlewo OSIR (28 km)
3. Przechlewo OSIR – Małe Swornegacie (26 km)
4. Małe Swornegacie – Mylof (29 km)
5. Mylof – Woziwoda (28 km)
6. Woziwoda – Świt (27 km)
7. Świt – Sokole Kuźnica (20 km)
8. Sokole Kuźnica – Samociążek (23 km)
9. Samociążek – Janowo (14 km)
10. Janowo – Bydgoszcz (most na Fordonie) (23 km)

Atrakcje szlaku kajakowego Brdy

1. Rezerwat Przyrody Przytoń
2. Rezerwat Osiedle Kormoranów
3. Wyspa Gródek na Jeziorze Szczytno
4. Jeziora Charzykowskie i Karsiańskie
5. Zaborski Park Krajobrazowy
6. Park Narodowy „Bory Tucholskie” i Rezerwat Biosfery Bory Tucholskie
7. Zabytkowa zapora wodna w Mylofie
8. Wielki Kanał Brdy
9. Tucholski Park Krajobrazowy
10. Zalew Koronowski
11. Zespół pocysterski w Koronowie
12. Stare Miasto w Bydgoszczy

Swornegacie, Fot. P. Dmochewicz

Warto zobaczyć na szlaku

Rezerwat Przyrody Przytoń. Jest to rezerwat chroniący przelomowy odcinek rzeki Brdy powyżej ujścia rzeki Rudej. Chroni piękny, bukowy las, a nie lada wyzwaniem i atrakcją dla kajakarzy na tym odcinku szlaku będą liczne, powalone w nurt drzewa.

Jeziora Szczytno i Krępsko. Dwa duże, połączone ze sobą jeziora rynnowe o urozmaiconej linii brzegowej, leżące na szlaku Brdy. Na wyspie Gródek na Jeziorze Szczytno znajdują się pozostałości słowińskiego Grodziska, a w Gwieździnie piękny, ryglowy kościół.

Jeziora Charzykowskie i Karsińskie. Dwa rozległe, połączone ze sobą przesmykiem jeziora, leżące na skraju Parku Narodowego Bory Tucholskie. Leżą nad nimi popularne, turystyczne miejscowości: Charzykowy w południowej części i Swornegacie na północnym krańcu jeziora. Przepływa przez nie Brda, swoje ujście ma w nich również Chocina.

Myłof Zapora. Fot. P. Dmochewicz

Zabytkowa zapora wodna w Myłofie. Myłof albo Zapora to miejsce, gdzie w 1849 roku wybudowano wysoką na 12 metrów tamę, przegradzając rzekę Brdę. To najstarsza zapora wodna w Polsce. Obecnie mieści się tu elektrownia wodna i największa w kraju hodowla pstrąga. Od tego miejsca rozpoczyna się Wielki Kanał Brdy.

Wielki Kanał Brdy. To jedna z najciekawszych budowli hydrotechnicznych w Polsce. Powstał w XIX wieku, aby nawadniać piaszczyste tereny Borów Tucholskich. Od Kognortu do Fojutowa stanowi malowniczy szlak kajakowy, którego największą atrakcją jest słynny, fojutowski akwedukt.

Na szlaku. Fot. J. Zdrojewski

Wśród dzikich lasów Pomorza

- Szlak Kuśni i Rudej: 13 km
- Liczba dni: 1
- Liczba przenoszek: brak
- Rekomendowana trasa spływu: Płocicz - Dolinka / Garbaty Most (19 / 14 km)
- Trudność: szlak średnio trudny, miejscami uciążliwy przy niskim stanie wodny

Kuśnia i Ruda to dwie niewielkie rzeczki, będące prawobrzeżnym dopływem Brdy. Kuśnią zwana jest rzeka wyphywająca z Jeziora Dymno, od uroczyska zwanego „Dwa Mostki” łączy się z drugą rzeką, zwaną Rudą. Przez wieki teren ten był ziemią graniczną, przez co stanowił peryferie cywilizacji. Dzięki temu tutejsza przyroda zachwyca swoim pierwotnym charakterem, a sam szlak, podobnie jak niedaleki szlak rzeki Modrej, należy do najmniej popularnych pomorskich szlaków kajakowych.

Rzeki Kuśnia i Ruda spławne są od miejscowości Płocicz. Kuśnia płynie przez sosnowe lasy wąskim wąwozem wśród stromych, piaszczystych skarp, a w nurcie napotkać można często urokliwe wysepki, obrosnięte gąszczem podwodnej i nawodnej roślinności. Poniżej ujścia Rudej dolina rzek poszerza się, ale dalej otoczeniem szlaku jest sielankowy, rozległy krajobraz lasów i pól. Odcinek końcowy zaś to zaś rozległa, porośnięta trzcinowiskami, podmokła delta.

Spływ zakończyć można na Brdzie, w dwóch miejscach: albo 6 km niżej na przystani w Dolince, albo płynąc kilometr pod prąd do „Garbatego Mostu”, co jednak jest dość dużym wysiłkiem, gdyż nurt Brdy jest dość silny.

Ruda. Fot. P. Dmochewicz

Kajakowe preludium dla Brdy

Szlak Zbrzycy:
42 km

Liczba dni:
3

Liczba przenosek:
5

Rekomendowana trasa spływu:
Sominy - J. Witoczno / Swornegacie: 42 / 45 km

Trudność: szlak łatwy, w górnym odcinku (powyżej Kaszuby) nieco uciążliwy (przenoski)

Doptywy (dostępne dla kajakarzy):
Młosina, Kłonecznica

Meandry Zbrzycy w Zaborskim Parku Krajobrazowym. Fot. K. Plekiewicz

Zbrzyca, uważana za najpiękniejszy doptyw Brdy, urzeka leśnymi krajobrazami oraz niezwykłą różnorodnością. Szlak prowadzi w magiczny świat dzikiej, nieskażonej ludzką ręką przyrody, chronionej jako Zaborski Park Krajobrazowy. Wraz z biegiem rzeki, malownicze lasy do czasu ustępują miejsca długim i wąskim jeziorom rynnowym. Dolina Zbrzycy mocno ucierpiała w sierpniu 2017 roku, gdy gwałtowna burza powaliła miliony drzew w Borach Tucholskich. Szczególnie dotknięte kataklizmem zostały okolice Somini i Przymuszewa, gdzie przez wiele lat jeszcze trwać będzie porządkowanie lasów.

Spływ najlepiej zacząć od miejscowości Sominy nad J. Somińskim lub w Parzynie. Górny odcinek rzeki (powyżej Kaszuby) jest nieco uciążliwy ze względu na wąskie koryto, liczne przenoski i rozległe płycizny. Przy niskim stanie wody mogą pojawić się problemy i zaistnieje konieczność przeciągania kajaków na niewielkich odległościach. Fragment od miejscowości Parzyn zapiera dech w piersiach, podobnie jak jej odcinek końcowy, gdy Zbrzyca płynie przez lasy bardzo szerokim korytem wpadając do jeziora Witoczno, którym łączy się z Brdą. Ten fragment rzeki, prowadzący wśród rozległych, sosnowych lasów, należy do najpiękniejszych szlaków kajakowych w Polsce. Spływ Zbrzycą zakończyć można w stacji kajakowej na J. Witoczno lub na Brdzie w Swornychgaciach, Płesniu lub Drzewiczu.

Propozycje etapów spływów:

1. Sominy – Kaszuba (15 km)
2. Kaszuba – Laska (13 km)
3. Laska – Witoczno (14 km)

Największe atrakcje

1. Zaborski Park Krajobrazowy
2. Sominy
3. Jeziora Somińskie i Kruszyńskie
4. Widno
5. Dolina rzeki Kulawy
6. Laska
7. J. Witoczno

Warto zobaczyć na szlaku

Zaborski Park Krajobrazowy, chroniący przyrodę Borów Tucholskich oraz unikalny krajobraz kulturowy Zaborów, jak zwana jest ta część Kaszub. W okolicy dobrze zachował się do dziś język i tradycje kaszubskie. Wyjątkowej urody sosnowe lasy, liczne rzeki i jeziora oraz maleńkie, ukryte wśród lasów wioski z dobrze zachowaną, tradycyjną drewnianą zabudową to cechy charakterystyczne tego regionu. Jest on niezwykle popularny wśród kajakarzy, grzybiarzy i letników.

Sominy. Niewielka letniskowa miejscowość, malowniczo położona nad rozległym Jeziorem Somińskim. Atrakcją wsi jest piękny, drewniany kościół z XVIII wieku oraz liczne stare, drewniane chaty. W jednej z nich mieści się skansen - zagroda owczarza.

Dolina rzeki Kulawy (rezerwat przyrody, nie udostępniony dla kajakarzy). Niewielka rzeczka Kulawa jest prawobrzeżnym doptywem Zbrzycy. W dolnym odcinku bardzo malowniczej doliny pieczętowała odtworzono dawny system melioracyjny z XIX wieku i urządzono interesującą ścieżkę dydaktyczną. Górna część rzeki zaś porośnięta jest przez sosnowy las, z licznymi pomnikowymi jałowcami i starymi brzożami, również objętymi ochroną.

Laska. Śródleśna, urokliwa miejscowość. Atrakcją osady jest blisko 400-letni „Dąb Łokietka”, szlak kajakowy Zbrzycy oraz pobliskie jeziora ramienicowe i lobeliowe o wyjątkowo czystej wodzie: Głuche, Zmarłe i rezerwat przyrody Nawionek.”

Zbrzyca. Fot. P. Dmochewicz

Dodatek do spływu Zbrzycą

- Szlak Młosiny:
3 km
- Liczba dni:
1
- Liczba przenosek:
0
- Rekomendowana trasa spływu:
Leśno - Kaszuba (4 km)
- Trudność:
szlak łatwy

Młosina to krótka, ale zasobna w wodę i nadająca się do spływów kajakowych rzeczka, będąca lewobrzeżnym dopływem Zbrzycy. Spływ najlepiej rozpocząć w Leśnie, gdyż górny odcinek Młosiny jest dość zarośnięty i prowadzi przez liczne jeziora. Ten fragment szlaku liczy tylko trzy kilometry i zwykle stanowi część spływu Zbrzycą. Zaletą takiego rozwiązania jest możliwość ominięcia płytkiego i dość uciążliwego fragmentu Zbrzycy powyżej Kaszuby.

W Leśnie miejsce wodowania kajaków znajduje się przy zabytkowym, wykonanym z drewna modrzewiowego, wiejskim kościele z połowy XVII wieku. Szczyci się on najwyższą w Polsce wieżą drewnianą i jest charakterystycznym punktem okolicy. Dalej szlak prowadzi głównie przez pola, a po spotkaniu ze Zbrzycą obie rzeki płyną wspólnie do rozlewiska przy starym, drewnianym młynie w Kaszubie. Stąd można płynąć dalej Zbrzycą do Laski - wówczas spływ liczyć będzie 17 kilometrów.

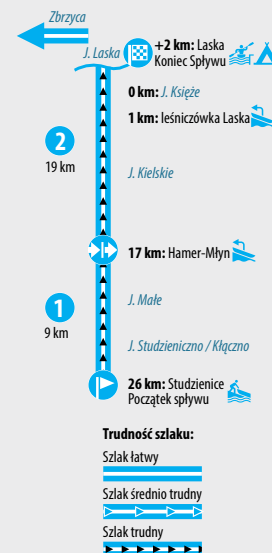
Rzeka dla wytrwałych

- Szlak Kłonecznicy:
26 km
- Liczba dni:
1 -2
- Liczba przenosek:
2
- Rekomendowana trasa spływu:
Studzienice - Laska (28 km)
- Trudność: szlak trudny, raczej uciążliwy z uwagi na liczne przeszkody w nurcie i pływizny

Propozycje etapów spływów:

1. Studzienice - Hamer Młyn (9 km)
2. Hamer Młyn - Laska (19 km)
(w tym 2 km przez J. Laska i fragment Zbrzycy)

Kłonecznica to mało znany szlak kajakowy, będący prawobrzeżnym dopływem Zbrzycy. Jest rzeką wąską i raczej mało zasobną w wodę, więc najlepiej pokonywać ją w kajakach jednoosobowych. Rozpocząć go można w Studzienicach, na północnym brzegu mającego 6 km długości, rynnowego Jeziora Studzienicznego. Rzeka płynie przez bardzo rzadko zaludnione tereny, przez dzikie, rozległe lasy i łąki. Na odcinkach leśnych często przeszkodą, a jednocześnie atrakcją, będą powalone przez wiatr i boby drzewa. Przy starym tartaku w miejscowości Hamer Młyn, mniej więcej w połowie szlaku, znajduje się przenoska. Spływ można zakończyć przy pstrągarni obok leśniczówki Laska (tam też przenoska), lub w Jeziorze Księżę, skąd płynąć ok. 500 metrów Zbrzycą pod prąd dotrzeć można do Laski - rekomendowanego punktu końcowego spływów.

Młosina - Leśno. Fot. M. Grzempa

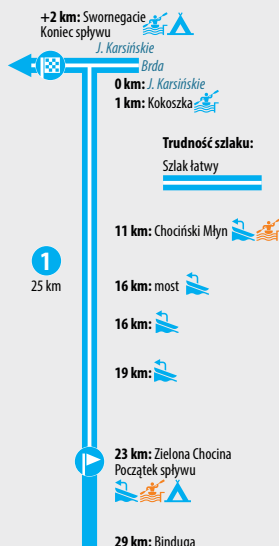
Przeszkody na szlaku. Fot. P. Dmochewicz

Rzeka tysiąca zakrętów

- Szlak Chociny: 29 km
- Liczba dni: 1
- Liczba przenoszek: 5
- Rekomendowana trasa spływu: Zielona Chocina - Swornegacie (25 km)
- Trudność: szlak łatwy i pozbawiony przeszkód

Szlak Chociny zaskakuje. Na pierwszy rzut oka nie dzieje się na nim nic szczególnego, lecz rzeka i jej otoczenie niosą w sobie coś, co należy poczuć, przeżyć i zrozumieć. Spokojny nurt prowadzi kajakarzy głównie łakami i polami, a brzegom rzeki towarzyszą jedynie grupki drzew i ciekawskie krowy. Często spotyka się przewieszzone nad lustrem wody drewniane kładki i mostki, które burzą monotonię spływu i w większości, przy niewielkiej gimnastyce, są do pokonania bez wysiadania z kajaka. Momenty, gdy szlak prowadzi przez odcinki leśne, zapierają dech w piersiach i wzbudzają zachwyt nawet u doświadczonych kajakarzy, którzy już w życiu niejedno widzieli. Wyjątkowy jest także dolny odcinek szlaku, na którym można stracić orientację i doznać zawrotu głowy. Rzeka tak silnie meandruje, że przepływając przez pola z towarzyszami spływu można odnieść wrażenie, iż każdy kajak płynie w inną stronę.

Spływ najlepiej rozpocząć w Zielonej Chocinie, gdyż górny odcinek rzeki jest bardzo monotony. W połowie trasy znajduje się przenoska przy dawnym tartaku w Chocińskim Młynie, jest to dobre miejsce na odpoczynek. Ostatni fragment szlaku prowadzi przez Jezioro Karszańskie, a spływ najlepiej zakończyć na Brdzie, w miejscowości Swornegacie.

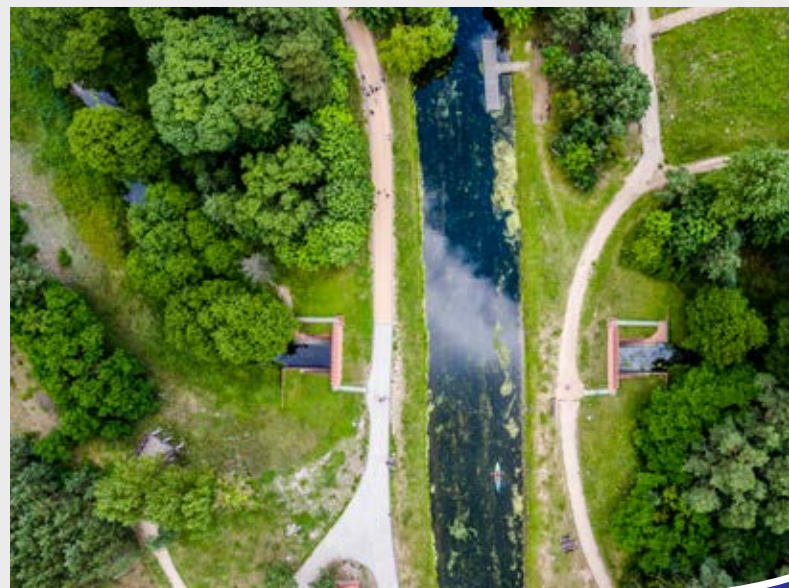
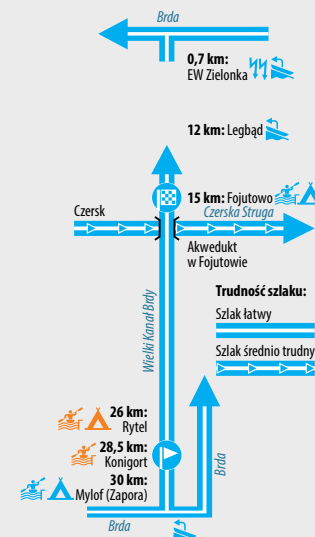
Ujście Chociny. Fot. P. Dmochewicz

Szlakiem zabytków hydrotechniki

- Szlak Wielkiego Kanatu Brdy: 28 km
- Liczba dni: 1
- Liczba przenoszek: brak
- Rekomendowana trasa spływu: Konigort - Fojutowo (13 km)
- Trudność: szlak łatwy i pozbawiony przeszkód

Spływ kajakowy Wielkim Kanatem Brdy najlepiej zacząć w Konigorcie - poniżej przenoski i pstrągarni w Mylofie, a zakończyć w Fojutowie przy akwedukcie. Wówczas do pokonania będzie dystans 13 km. Interesująca jest sama historia kanału, który wybudowali w połowie XIX w. władze pruskie, dla nawodnienia suchych terenów Borów Tucholskich. Szlak jest bardzo łatwy, a jego największymi atrakcjami są nietypowe zabytki hydrotechniki. Można tu zobaczyć najstarszą zaporę wodną w Polsce, wybudowaną w 1848 r., piętrzącą wodę Brdy na 12 metrów oraz sąsiadującą z nią największą hodowlę pstrąga w naszym kraju. Unikatowy jest także powstały w 1849 roku akwedukt w Fojutowie, prowadzący wodę Kanatu Brdy powyżej Czerskiej Strugi.

W pobliżu akweduktu wybudowano duży kompleks turystyczny i wieżę widokową. Okolica bardzo mocno ucierpiała w wyniku nawałnicy z sierpnia 2017 roku. Piękne, sosnowe lasy w okolicach Rytyla zostały zniszczone niemal całkowicie i jeszcze przez wiele lat trwać będzie ich odnowa i porządkowanie.

Brda - Fojutowo - akwedukt. Fot. P. Dmochewicz

Kajakiem przez Kaszubskie Morze i Bory Tucholskie

 Szlak Wdy:
203 km

 Liczba dni:
10

 Liczba przenoszek:
11 (od Papierni)

 Rekomendowana trasa spływu:
Jezioro Wieckie – Świecie (203 km)

 Trudność: odcinek górny (do Lipusza) – średnio trudny,
odcinki środkowy i dolny – łatwe

 Doptywy (dostępne dla kajakarzy):
Pillica / Graniczna / Trzebiocha, Kanał Wdy, Niechwaszcz

Wda - okolice Błędna. Fot. P. Dmochewicz

Wda to jeden z najpopularniejszych szlaków kajakowych w Polsce. Rzeka nadaje się doskonale dla początkujących kajakarzy i rodzin z dziećmi. Sprzyja temu jej znaczna szerokość, brak trudnych do pokonania przeszkód w korycie rzeki oraz wolny nurt. To wszystko pozwala na kontemplację przyrody, wyciszenie się i skupianie na oroku zielonych krajobrazów.

Szlak Wdy jest znakomicie oznakowany i posiada dobrze rozwiniętą infrastrukturę turystyczną. Na jego trasie położone są Wdzydzki i Wdecki Park Krajobrazowy oraz liczne atrakcje turystyczne. Jedynie górny odcinek rzeki, od Jeziora Wieckiego do Lipusza, jest bardziej wymagający i rekomendowany dla bardziej doświadczonych kajakarzy. Najpopularniejszym, łatwym odcinkiem szlaku, na który trzeba poświęcić około siedmiu dni, jest trasa od Lipusza do Tlenia. Biegnie on przez „Kaszubskie Morze” – zespół rynnowych Jezior Wdzydzkich, jak również doległy kompleks leśny Borów Tucholskich. Od Tlenia potrzeba jeszcze dwóch dni wioślowania, by dotrzeć do ujścia rzeki w Świeciu, skąd można kontynuować spływ Wisłą.

Wda posiada kilka interesujących doptywów, z których najciekawsze to położone w górnym jej biegu Pillica, Graniczna i Trzebiocha, stanowiące fragment szlaku Wdy lub niezależne szlaki kajakowe. W środkowym biegu rzeki wybudowano ciekawą budowlę hydrotechniczną – Kanał Wdy, który nawadnia suche tereny Borów Tucholskich i również może stanowić szlak kajakowy.

 Propozycje etapów spływów:

1. Jezioro Wieckie – Lipusz (13 km)
2. Lipusz – Wdzydze (22 km)
3. Wdzydze – Miedzno (17 km)
4. Miedzno – Parcele (23 km)
5. Parcele – Młynki (23 km)
6. Młynki – Żurawki (24 km)
7. Żurawki – Błędno (15 km)
8. Błędno – Tleń (24 km)
9. Tleń – Leosia (20 km)
10. Leosia – Świecie (22 km)

 Największe atrakcje

1. Lipusz - zabytkowy młyn, Muzeum Gospodarstwa Wiejskiego
2. Wdzydzki Park Krajobrazowy
3. Jezioro Wdzydze - „Kaszubskie Morze”
4. Kaszubski Park Etnograficzny im. Teodora i Izydory Gulgowskich we Wdzydzach
5. Rezerwat Kamienne Kręgi w Odrach
6. Kościół z XVII w. w Hucie Kalnej
7. Rezerwat Przyrody Krzywe Koło w Pętli Wdy
8. Wdecki Park Krajobrazowy

Wda - okolice Błędna. Fot. P. Dmochewicz

Warto zobaczyć na szlaku

Lipusz. W miejscowości zachował się czynny do dziś, drewniany młyn z XIX wieku. Zobaczyć w nim można tradycyjne urządzenia młyńskie i skosztować chleba z mielonej tu mąki. W dawnym kościele ewangelickim znajduje się zaś niewielkie, ale interesujące, Muzeum Gospodarstwa Wiejskiego. Spływy Wdą zacząć można przy szkole lub poniżej młyna, na dużym polu biwakowym.

Jeziro Wdzydze. Zwane także „Kaszubskim Morzem”, to największe i najgłębsze z jezior Pojezierza Kaszubskiego. Składa się z pięciu połączonych ze sobą jezior rynnowych, przez które przepływa rzeka Wda. Jezioro ma bardzo urozmaiconą linię brzegową i liczne wyspy. Wraz z otaczającymi je pięknymi, sosnowymi lasami, objęte jest ochroną jako Wdzydzki Park Krajobrazowy.

Jeziro Wdzydze. Fot. P. Dmochewicz

Skansen we Wdzydzech. Jak popularnie nazywane jest Muzeum - Kaszubski Park Etnograficzny im. Teodora i Izydory Gulgowskich, to największa atrakcja Wdzydz i całej okolicy. Na rozległym terenie nad Jeziorem Wdzydze zgromadzono tu zabytkowe, drewniane chaty, kościoły i budynki gospodarcze z terenu całych Kaszub. Oglądając je, poznać można tradycje i kulturę Kaszub i skosztować tradycyjnej kuchni kaszubskiej. Znajdujący się w nim wiatrak-koźlak to, obok niedalekiej wieży widokowej przy stacji żeglarskiej, jeden z dwóch, najbardziej charakterystycznych obiektów okolicy.

Rezerwat Kręgi Kamienne. Jedno z najbardziej tajemniczych miejsc w Polsce. Zachowały się tu kręgi kamienne z czasów wędrowek ludów oraz grobowce są pamiątkami po germańskich Gotach, którzy przez jakiś czas zamieszkiwali w tej okolicy, jeszcze w czasach przedświewiańskich. Warto poświęcić trochę czasu i spacerować się po tej okolicy, aby przenieść się w czasie blisko dwa tysiące lat wstecz.

Na Wdźle. Fot. P. Dmochewicz

Kajakiem przez Bory Tucholskie

- Szlak Kanału Wdy:
18 km
- Liczba dni:
1
- Liczba przenosek:
2
-   Rekomendowana trasa spływu:
Borsk - Cegielnia (18 km, wraz z odcinkiem Wdy)
- Trudność:
szlak łatwy, możliwość pływania w obu kierunkach (brak nurtu)

Szlak Kanału Wdy stanowi ciekawą alternatywę dla spływów Wdą. Został on wybudowany w 1840 r., jako najstarszy z systemu kanałów melioracyjnych, nawadniających suche tereny Borów Tucholskich. To łatwy i malowniczy szlak kajakowy, na opisywanym odcinku pozbawiony przeszkód, nadający się na spływy rodzinne. Na całej trasie kajakarzom towarzyszyć będą piękne, sosnowe lasy.

Spływ Kanałem Wdy najlepiej rozpocząć w Borsku, poniżej przenoski. Po ok. 2 km należy przenieść kajak z Wdy na kanał, przy jazie, który rozpoczyna tę budowlę hydrotechniczną. Trasa prowadzi przez znane, szczególnie wśród grzybiarzy, wioski Borów Tucholskich - Bąk i Wojtał. Spływ zaleca się zakończyć w miejscowości Cegielnia, przy akwedukcie. W dalszym biegu kanał się rozgałęzia, stopniowo zanikając wśród pól i łąk. Uparci kajakarze przenieść mogą kajaki na Studzienicką Strugę i popłynąć z powrotem do Wdy, jednak jest to trasa dość trudna i uciążliwa.

Wda. Fot. P. Dmochewicz

Jeden spływ - trzy (albo nawet cztery) rzeki

 Szlak Pilicy, Granicznej i Trzebiochy: łącznie 23 km

 Liczba dni: 1

 Liczba przenoszek: 1

  Rekomendowana trasa spływu:
Korne - Loryniec (17 km)
Garczyn - Loryniec (16 km)

 Trudność:
szlak łatwy i nieuciążliwy, jedna przenoska w Grzybowski Młynie

Trzebiocha. Fot. ekajaki.pl

Pilica, Graniczna i Trzebiocha to trzy niewielkie dopływy górnej Wdy, płynące w okolicach Kościerzyny. Każda z nich stanowi interesujący szlak kajakowy.

Wąska i kręta, ale bardzo urokliwa Pilica, w górnym biegu zwana także Borową, spławna dla kajakarzy jest od starego młyna w miejscowości Korne. Przepływa obok wsi Łubiana, w bliskości Zakładów Porcelany Stołowej Lubiana. Wpada do rzeki Granicznej tuż za tą miejscowością. Szlak kajakowy Pilicy liczy od Kornego do ujścia 7 kilometrów.

Graniczna, która wypływa w okolicach Gostomia, w swoim górnym biegu przepływa przez kilka jezior. Przez kajakarzy jest użytkowana od Wieprznicy, położonej nad dużym, otoczonym lasami, rynnowym Jeziorem Garczyn. Pewnym utrudnieniem jest wąski przepust pod torami kolejowymi i drogą na wypływie z tego jeziora. Dalej Graniczna leniwie meandruje przez łąki, przyjmując w okolicach Łubiany wody Pilicy, by następnie zakończyć swój bieg w Jeziorze Sudomie. W dalszym biegu rzeka, już pod nazwą Trzebiocha, pokonuje dwa przesmyki na j. Sudomie w okolicach Sycowej Huty, by następnie prowadzić swe wody na południe, w kierunku Wdy. Od Jeziora Żołnowo rzeka wartko płynie malowniczą doliną, w której na zmianę przeplatają się krajobrazy polne i leśne. Przy hodowli ryb w Grzybowski Młynie można odпочać i skosztować wędzonych pstrągów.

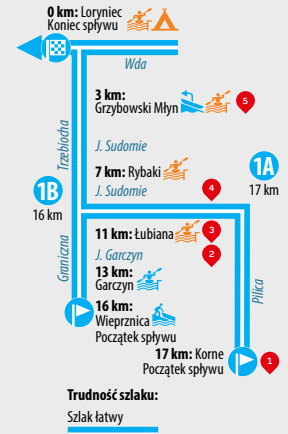
Niedaleko stąd już do ujścia Trzebiochy do Wdy, gdzie na przystani w Loryńcu kajakarze mogą zakończyć swoją przygodę. W zależności od miejsca startu, liczyć będzie ona 16 do 17 kilometrów. Można także kontynuować spływ leniwie płynącą Wdą i przez rozległe jezioro Wdzydze do stacji kajakowej we Wdzydzech, co wydłuża wprawę o ok. 8 kilometrów.

Propozycje etapów spływów:

- 1.A. Korne - Loryniec (17 km)
- 2.B. Wieprznica - Loryniec (16 km)

Największe atrakcje

1. **Korne.** Stara kaszubska wieś w okolicach Kościerzyny, otoczona rozległymi borami sosnowymi. We wsi ładowisko szybowców oraz stary, zabytkowy młyn na Pilicy - miejsce początkowe spływów kajakowych na tej rzece.
2. **Jeziro Garczyn** - duże rynnowe jezioro w okolicach Kościerzyny. W latach międzywojennych w położonym na wschodnim brzegu jeziora obozie odbywały się młodzieżowe obozy harcerskie i wodniackie. Ich tradycje kontynuowane są w tym miejscu do dziś.
3. **Łubiana.** Wieś kaszubska położona na zachód od Kościerzyny. Znajdują się w niej sławne i posiadające dziesiątki lat tradycji Zakłady Porcelany Stołowej Lubiana, obok których przepływa rzeka Graniczna.
4. **Jeziro Sudomie.** Płytkie, wytopiskowe jezioro, położone na szlaku rzek Granicznej i Trzebiochy. Posiada bardzo urozmaiconą linię brzegową. W jego okolicach znajduje się kilka ośrodków wypoczynkowych, a także rozległe, odkrywkowe kopalnie surowców mineralnych.
5. **Grzybowski Młyn.** Niewielka, położona w malowniczej dolinie Trzebiochy wieś przy drodze Wdzydze - Kościerzyna. Dawniej znajdował się tu młyn, na którego miejscu działa obecnie zakład hodowli ryb.

Wodowanie. Fot. P. Dmochewicz

Rzeka „dwukierunkowa”

- Szlak rz. Niechwaszcz:
28 km
- Liczba dni:
1 - 2
- Liczba przenosek:
3
- Rekomendowana trasa spływu:
Chłopowiec - Czarna Woda (30 km)
- Trudność:
szlak łatwy, nieco uciążliwy (wolny nurt, przenoski przez jazy)

Niechwaszcz to niewielka i mało znana rzeka, będąca prawobrzeżnym dopływem Wdy. Ma ok. 45 km długości i od okolic wsi Chłopowy jest dostępna dla kajakarzy. Ciekawostką jest fakt, iż płynie przez niemal płaskie tereny, przez co w jej górnym odcinku występuje zjawisko tzw. bifurkacji. Oznacza to, że wody płyną w niej w dwóch kierunkach - część na północ w kierunku Zbrzycy i Młosiny, a główna część na południe, w kierunku Wdy. Z uwagi na równinny charakter okolicy ma ona wolny nurt, dodatkowo spiętrzony licznymi jazami. W jej środkowym odcinku znajduje się wybudowany w czasach pruskich kanał nawadniający o długości ok. 5 km.

Górny odcinek rzeki płynie przez monotonne łąki i pola, dlatego dla kajakarzy ciekawszy jest dolny fragment Niechwaszcz, w dużej części prowadzący przez lasy Borów Tucholskich. Rzeka uchodzi do Wdy w Czarnej Wodzie i stanowić może uzupełnienie spływu Wdą lub samodzielną, jedno lub dwudniową wycieczkę kajakową.

Niechwaszcz. Fot. M. Norek

Na Kociewiu, a prawie jak na górskiej rzece

- Szlak Wietcisy:
12 km
- Liczba dni:
1
- Liczba przenosek:
2
- Rekomendowana trasa spływu:
Wolny Dwór - Czarnocin (12 km)
- Trudność:
Szlak trudny i „zwałkowy”

Wietcisa to mało znana kociewska rzeka, będąca największym dopływem Wierzycy. Wyptywa z Jeziora Przywidzkiego i wije się przez malownicze pogranicze Kaszub i Kociewia. W górnym biegu płynie w głębokich wąwozach, jest bardzo wąska i mało zasobna w wodę i nie nadaje się dla turystyki kajakowej. Odważni pływają nią od Starego Wieca, lecz spływ najlepiej zacząć od Wolnego Dworu, powyżej Skarszew.

Z tego miejsca kajakarze mają do pokonania ok. 12 kilometrów bardzo ciekawego szlaku o dużym stopniu trudności. Rzeka ma szybki nurt, liczne bystrza i płycizny oraz „zwałki”, przez co polecana jest wyłącznie dla doświadczonych kajakarzy w kajakach jednoosobowych, najlepiej górskich. Ciekawostką będzie stary most kolejowy rozebranej linii Kościerzyna - Pszczółki przed Skarszewami. W tym mieście, przy kompleksie młynów, znajduje się długa przenoska, poniżej której planowana jest przystań kajakowa. Rzeka wpada do Wierzycy ok. pół kilometra przed przystanią w Czarnocinie, gdzie można zakończyć spływ.

Wietcisa. Fot. P. Dmochewicz

Nurty natury, nurty kultury

- Szlak Wierzyca: 154 km
- Liczba dni: 8
- Liczba przenosek: 14
- Rekomendowana trasa spływu: Kościerzyna (J. Wierzyko) - Gniew
- Trudność: szlak średnio trudny i nieco uciążliwy (przenoski)
- Dopytawy (dostępne dla kajakarzy): Wietcisa

Wierzyca - Zamek Kiszewski. Fot. P. Dmochewicz

Po wielu latach zapomnienia szlak Wierzyca odkrywany jest na nowo. Rzeka ta wypływa z centralnej części Pojezierza Kaszubskiego i nadaje się do turystyki kajakowej od jeziora Wierzyko w Kościerzynie. Jej górny bieg wiedzie przez Kaszuby, a środkowy i dolny przez malownicze Kociewie. Szlak kończy się w zabytkowym, nadwiślańskim Gniewie.

Ze względu na to, że rzeka prowadzi przez dzikie i rzadko zamieszkałe tereny i posiada wysokie, zarośnięte, niedostępne brzegi, szlak ten polecany jest dla bardziej doświadczonych kajakarzy. Wierzyca pięknie meandruje i często zmienia kierunek, jednak często bywa zdradliwa. Nie należy nabierać się na jej spokojniejszy nurt, w którym spotkać można wiele zwalonych drzew i liczne, ukryte pod wodą głazy. Spływ najlepiej rozpocząć w Kościerzynie - jednej z tzw. „kaszubskich stolic”. Pokonując kolejne kilometry, rzeka dopływa do Starogardu Gdańskiego - stolicy Kociewia. Dalej, piękną doliną wśród lasów, pól i łąk, trasa prowadzi do pocysterskiego Pelplina, po drodze mijając zrekonstruowane grodzisko w Owidzu.

Na szlaku Wierzyca jest kilka przenosek przy zabytkowych elektrowniach wodnych, których oglądanie stanowi dodatkową atrakcję spływów. Warto zatrzymać się na chwilę, aby w Owidzu, Kolinczu, Stockim Młynie czy Czarnocińskich Piecach przyrzyć się, jak od stu ponad lat produkowana jest energia elektryczna z energii, zgromadzonej w wodach rzeki.

Propozycje etapów spływów:

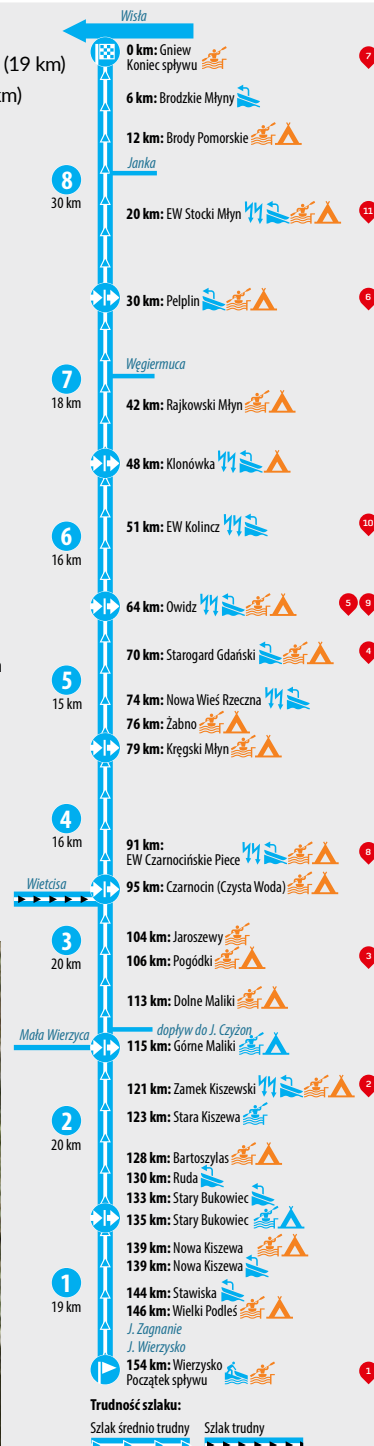
1. Jezioro Wierzyko – Stary Bukowiec (19 km)
2. Stary Bukowiec – Górne Maliki (20 km)
3. Górne Maliki – Czarnocin (20 km)
4. Czarnocin – Kręski Młyn (16 km)
5. Kręski Młyn – Owidz (15 km)
6. Owidz – Klonówka (16 km)
7. Klonówka – Pelplin (18 km)
8. Pelplin – Gniew (30 km)

Największe atrakcje

1. **Kościerzyna:** Muzea: Kolejnictwa, Ziemi Kościerskiej, Akordeonów, rynek, dwa sanktuaria maryjne
 2. **Zamek Kiszewski:** pozostałości zamku krzyżackiego
 3. **Pogódki:** kościół pocysterski
 4. **Starogard Gdański:** Stare Miasto, młyny i pałac Wiecherta, ratusz, mury miejskie
 5. **Owidz:** grodzisko
 6. **Pelplin:** zespół pocysterski, Muzeum Diecezjalne
 7. **Gniew:** Zamek, Pałac Marysieńki, Stare Miasto
- Zabytkowe elektrownie wodne:**
8. Czarnocińskie Piece
 9. Owidz
 10. Kolincz
 11. Stocki Młyn

Wierzyca - Starogard Gdański. Fot. P. Dmochewicz

Warto zobaczyć na szlaku

Kościerzyna. Początek szlaku kajakowego Wierzyca. Miasto, gdzie tradycja przenika się z nowoczesnością, a urok rozciąga rynek z zabytkowymi kamieniczkami. Warto odwiedzić muzea oraz sanktuarium kościelne. Największą atrakcją jest Muzeum Kolejnictwa z ekspozycją licznych parowozów i wagonów, w pełni dostępnych dla zwiedzających.

Zamek Kiszewski. Położone nad samą Wierzycą pozostałości krzyżackiego, gotyckiego założenia obronnego z XIII wieku oraz XIX wiecznego pałacu. Obok współczesna elektrownia wodna.

Starogard Gdański. Wierzyca przepływa przez centrum miasta. Zachowały się tu pozostałości murów miejskich z XIV wieku oraz XIX wieczne młyny i fabryki, pałac rodziny Wiechertów oraz urokliwy rynek i stare kamieniczki.

Owidz. W Owidzu odtworzono ogrodzone palisadą, średniowieczne grodzisko nad Wierzycą. Mieści ono chaty, wieże, bramę wjazdową oraz budynek wystawienniczy. Niemal codzienne odbywają się tam warsztaty dawnego rzemiosła i imprezy rekonstrukcyjne. Niesamowitych wrażeń dostarcza także „średniowieczny” plac zabaw dla dzieci.

Pelplin. Miasteczko nad Wierzycą, sławne przede wszystkim z monumentalnej, ceglanej katedry. Obok znajdują się zabudowania klasztoru pocysterskiego i Muzeum Diecezjalne, które zawiera w swych zbiorach jedyny w Polsce egzemplarz Biblii Gutenberga.

Gniew. Zabytkowe miasteczko, położone na wzgórzu przy ujściu Wierzyca do Wisły. Wyjątkową atrakcją jest gniewski zamek, zbudowany przez zakon krzyżacki w końcu XIII wieku. Obecnie znajduje się w nim hotel, restauracja oraz muzeum.

Wierzyca - ujście do Wisły. Fot. P. Dmochewicz

Elektrownie wodne na Wierzycy. Na Wierzycy zbudowano w pocz. XX wieku kilka elektrowni wodnych, które w dobrym stanie zachowały się do dziś. Na szczególną uwagę zasługują cztery z nich:

EW Czarnocińskie Piece: najstarsza elektrownia na Wierzycy, zbudowana w 1906 r.

EW Owidz: wybudowana w dawnym młynie z 1910 przez starogardzki ród Wiechertów

EW Kolincz: powstała w 1911 w miejscu dawnego młyna. Większość wyposażenia działa nieprzerwanie od uruchomienia obiektu.

EW Stocki Młyn: zbudowana na miejscu młyna w 1908 roku. W latach 30 XX wieku osiągała moc powyżej 3 MW, będąc jedną z najsilniejszych elektrowni na Pomorzu.

Odkrywanie przyrody i zabytków Powiśla

Szlak Liwy:
76 km

Liczba dni:
4

Liczba przenoszek:
9

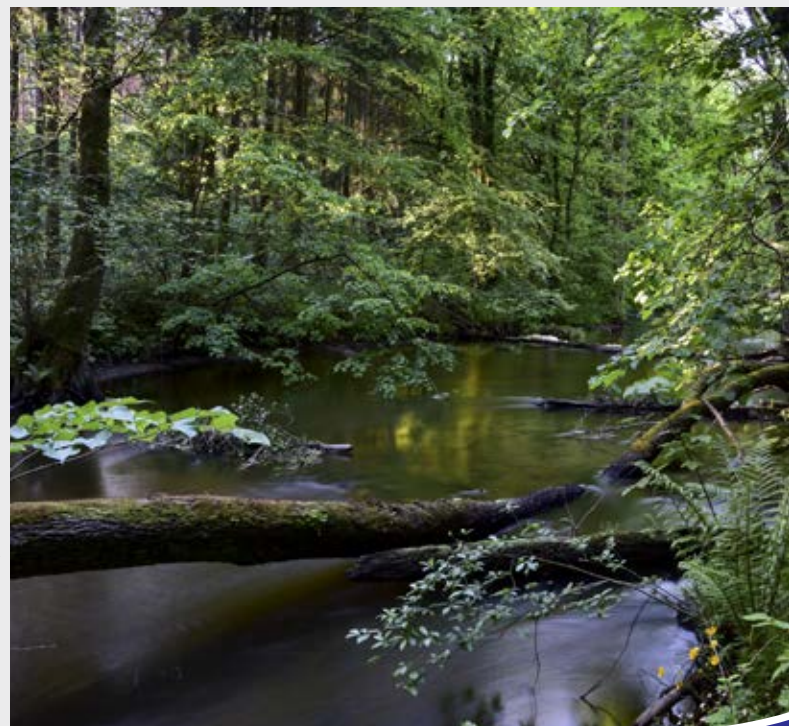
Rekomendowana trasa spływu:
Prabuty (J. Dzierżoń) - Biała Góra (76 km)

Trudność: szlak średnio trudny w odcinku środkowym (przeszkody, problemy z wodą, przenoski), odcinek dolny łatwy

Liwa to niezwykle malowniczy, mało znany i różnorodny szlak kajakowy. Szczególnie ciekawy jest jej leśny, środkowy odcinek pomiędzy Prabutami a Szadowskim Młynem. Obfituje on w urokliwe i bezładne miejsca. Na rzece występują niestety poważne problemy z wodą, zwłaszcza na najciekawszym, środkowym odcinku. Przy niskim stanie wody w wielu przypadkach będzie konieczne holowanie kajaka. Ponadto, na szlaku można spotykać wiele trudnych, niewygodnych i uciążliwych przenoszek.

Górna Liwa dostępna jest dla kajakarzy od okolic Kamieńca Suskiego (monumentalne ruiny pałacu). Lawirując przez pola i łąki w pobliżu ciekawego, niewielkiego miasteczka Prabuty, przepływa przez rozległe Jezioro Dzierżoń oraz trzcinowiska rezerwat ptactwa wodnego na Jeziorze Liwieniec. Od tego miejsca, przez ok. 30 km, płynie przez zwarty kompleks leśny lasów kwidzyńskich. Odcinek dolny, od Kwidzyna do ujścia, to właściwie uregulowany, monotony i obwałowany kanał. Dopiero przed Białą Górą rzeka znów zaczyna meandrować i szlak robi się interesujący. Nagrodą dla wytrwałych jest możliwość obejrzenia zabytkowych śluz w Białej Górze oraz możliwość kontynuowania spływu Nogatem w kierunku Malborka.

Liwa. Fot. UG Kwidzyn

Największe atrakcje

- Jezioro Dziergoń.** Jedno z większych jezior Pojezierza Iławskiego, o powierzchni blisko 800 ha i głębokości do 15 metrów. Posiada dość urozmaiconą linię brzegową, a w jego południowej części przepływa rzeka Liwa.
- Jezioro Liwieniec.** Bardzo płytkie, zarastające jezioro stanowi wyjątkową oazę spokoju. Żyjące tu ptactwo wodne ma znakomite warunki lęgowe, gdyż jezioro zostało objęte ochroną jako rezerwat przyrody. Kajakarze wpływający na jezioro pokonać muszą rozległe trzciniowiska, w których łatwo stracić orientację.
- Przełom Liwy.** Przełomowy, leśny odcinek Liwy to najciekawszy fragment tego szlaku kajakowego. Liczne przeszkody i warkły nurt sprawiają, że jest to wyzwanie nawet dla doświadczonych kajakarzy. Rzeka płynie w głębokim wąwozie, a prąd wody wykorzystywały dawniej młyny, których kilka zlokalizowano w dolinie.
- Śluza Biała Góra.** Znajduje się tu zespół obiektów hydrotechnicznych, budowanych od XVI w., w celu rozdziału wód Wisły i Nogatu, który do tego czasu był głównym nurtem Wisły. Warto wejść na najwyższy punkt obiektu, skąd roztacza się rozległa panorama Doliny Wisły.

Propozycje etapów spływów:

- Gonty/Julianowo = Młyn II (7 km)
- Młyn II - Szadowski Młyn (14 km)
- Szadowski Młyn - Kwidzyn (16 km)
- Kwidzyn - Mareza (13 km)
- Mareza - Biała Góra (26 km)

Kwidzyn. Fot. A. Wołosz

Liwa. Fot. P. Dmochewicz

Warto zobaczyć na szlaku

Prabuty. Niewielkie miasteczko o bardzo ciekawej historii i licznych zabytkach. Nie zachował się niestety biskupi zamek na skarpie Jeziora Liwieniec, którego miniaturkę podziwiać można wśród pozostałości zamkowych murów. Zobaczyć za to można gotycką katedrę i tzw. kościół polski, a wyjątkową atrakcją miasta są XVIII wieczne tunele wodociągów, rozciągające się pod rynkiem i udostępnione do zwiedzania.

Kwidzyn. Duże miasto przemysłowe, położone na skarpie wiślanej i otoczone wodami rzeki Liwy. Dawniej w okolicach Kwidzyna mieścił się legendarny pruski gród Zantyr, w którego miejscu Krzyżacy pobudowali swoją warownię, a następnie powstał zachowany do dziś zamek biskupi. Jest to jedna z najpiękniejszych, średniowiecznych warowni w Polsce, dobrze zachowana do dziś. W mieście znajduje się sporo zabytkowych budynków mieszkalnych, przemysłowych i koszarowych, gdyż Kwidzyn był w XIX wieku ważnym węzłem kolejowym i garnizonem. Rzeka Liwa opływa położone w południowej części miasta, ogromne zakłady przetwórstwa celulozy.

Rezerwat Biała Góra. Niewielki rezerwat przyrody na wiślanej skarpcie w pobliżu miejscowości o tej samej nazwie. Chroni naturalne zbiorowiska kserotermiczne, typowe dla stepów wschodniej Europy. Od jasnej barwy tych roślin pochodzi najprawdopodobniej nazwa miejscowości.

Kwidzyn. Fot. P. Dmochewicz

Kajakiem z serca Kaszub do Gdańska

- Szlak Raduni:
77 km
- Liczba dni:
3
- Liczba przenoszek:
9 (plus dwie przewózki kajaków)
- Rekomendowana trasa spływu:
Ostrzyce - Gdańsk (57 km, w tym 6 km po Motławie)
- Trudność: szlak łatwy, odcinek średnio trudny jedynie poniżej Rutek. Dwie przewózki kajaków, w dolnym odcinku liczne dość uciążliwe przenoski przez elektrownie wodne

Radunia. Fot. J. Marciniak

Radunia to piękna rzeka, łącząca Szwajcarię Kaszubską z Gdańskiem. Jej górny, jeziorny odcinek (powyżej Ostrzyce) opisany został w przewodniku jako odrębny szlak - „Kółko Jezior Raduńskich”.

Większości kajakarzy Radunia kojarzy się z niezwykleymi przeżyciami, emocjami i adrenaliną, której dostarcza jej środkowy, przełomowy fragment. Ta część szlaku od 2013 r. jest jednak niedostępna dla kajakarzy, ze względu na ochronę unikatowej przyrody w rezerwacie Jar Rzeki Raduni.

Drugą specyficzną cechą Raduni jest występowanie w dolnym biegu dużej liczby elektrowni wodnych. Z tego powodu zwana jest czasem „pracowitą rzeką”. Elektrownie te są dodatkową atrakcją na spływach, ale jednocześnie utrudnieniem, z uwagi na liczne przenoski. Odcinek między Kolbudami a Rutkami jest wyłączony ze spływów właśnie z uwagi na elektrownie wodne, jak również zakaz pływania po zbiorniku elektrowni wodnej Straszyn, które jest głównym ujęciem wody dla Gdańska.

Radunia od Ostrzyce do Gdańska jest więc dostępna na trzech odcinkach spływów. Pierwszy, pomiędzy Jeziorem Ostrzyckim a przystanią w Trątkownicy, jest bardzo malowniczy. Rzeka wiję się tu wśród wzgórz i pól, w typowo kaszubskich pejzażach. Po dokonaniu przewózki kajaków, drugi etap rozpocząć można poniżej elektrowni w Rutkach. Na szlaku znajdują się tu: Żukowo, sławne z gotyckiego klasztoru sióstr norbertanek (obecnie Kościół Mariacki) i pierwsza z elektrowni Raduni - w Łąpinie. Od Kolbud należy dokonać drugiej przewózki kajaków do elektrowni Straszyn. Od niej zaczyna się dolny odcinek szlaku, prowadzący przez kolejne elektrownie, a następnie do Faktorii w Pruszczu Gdańskim. Stąd niedaleko już do ujścia Raduni do Motławy, którą dopłynąć można do centrum Gdańska.

Propozycje etapów spływów:

1. Ostrzyce - Kiełpino (Trątkownica): 14 km (przewózka kajaków z Trątkownicy do Rutek)
2. EW Rutki - Kolbudy: 18 km (przewózka kajaków z Kolbud do Straszyna)
3. EW Straszyn - Gdańsk: 25 km (w tym 6 km Motławą)

Największe atrakcje

1. **Jar Rzeki Raduni.** Przełomowy odcinek rzeki Raduni. Na odcinku ok. 10 km, pomiędzy Trątkownicą a Rutkami, rzeka płynie głębokim wąwozem. Można go pokonać pieszo znakowanym szlakiem turystycznym, prowadzącym wzdłuż rzeki.
2. **Zabytkowe elektrownie wodne dolnej Raduni.** Dolna Radunia została zabudowana szeregiem elektrowni wodnych. Są to kolejno: EW Rutki, Łąpino, Bielkowo, Straszyn, Prędzieszyn, Kuźnice, Juszkowo i Pruszcz oraz Pruszcz II.
3. **Faktoria w Pruszczu Gdańskim.** Jest to rekonstrukcja Faktorii Handlowej z czasów rzymskich, wybudowana w miejscu dawnych odkryć archeologicznych z epoki „szlaku bursztynowego”.
4. **Pruszcz Gdański.** Dynamicznie rozwijające się miasto w pobliżu Gdańska. W centrum zobaczyć można gotycki kościół, a nad brzegiem Raduni wznosi się potężny zespół nie funkcjonującej obecnie cukrowni.
5. **Kanał Raduni.** To jedna z najciekawszych budowli hydrotechnicznych w Polsce. Został on wybudowany w XIV wieku przez Krzyżaków i liczy blisko 14 km. Miał kluczowe znaczenie jako źródło wody pitnej dla mieszkańców miasta oraz obsady zamku, a płynąca nim woda stanowiła także napęd dla gdańskich młynów, kuźni i tartaków.

Radunia. Fot. P. Dmochewicz

Kajakiem przez jeziora Szwajcarii Kaszubskiej

- Szlak Kółka Jezior Raduńskich: 37 km
- Liczba dni: 2
- Liczba przenoszek: 2
- Rekomendowana trasa spływu: Stężyca - Chmielno - Gołubie (36 km)
- Trudność: szlak łatwy, prowadzący głównie przez jeziora

Kółko Jezior Raduńskich. Fot. P. Socha

„Kółkiem Jezior Raduńskich” nazywa się zwyczajowo szlak kajakowy, prowadzący przez tworzący elipsę ciąg dużych jezior rynnowych na terenie tak zwanej „Szwajcarii Kaszubskiej”. To najwyżej położona część Kaszub, nad którą dominują wzniesienia Wieżycy (328,6 m n.p.m.), a także Złotej Góry (235,1 m n.p.m.) i Góry Tamowej (224,1 m n.p.m.). Są to moreny czołowe, ukształtowane w czasie ostatniego zlodowacenia. Jeziora połączone są ze sobą licznymi przesmykami oraz rzeką Radunią i razem stanowią licząc 37 km szlak, dostępny dla kajakarzy. Charakterystyczne dla większości jezior „Kółka” są strome, trudno dostępne brzegi, przez co spore odcinki szlaku są słabo zagospodarowane i wyjątkowo dzikie. Jednocześnie jest tu wiele ośrodków wypoczynkowych, przystani i popularnych miejscowości turystycznych, jak Ostrzyce, Chmielno czy Stężyca.

Spływ najlepiej rozpocząć w Stężycy, płynąc na północ dwoma bardzo długimi jeziorami - Raduńskim Dolnym i Górnym. Następnie, poprzez jaz w Chmielonku, dopłynąć można na mniejsze jeziora okolic Chmielna (Kłodno, Rekowo, Białe). Dalej krótkimi fragmentami Raduni dostać się można do Ostrzyc, by później płynąc u podnóża Wieżycy dotrzeć do końca szlaku, w Gołubiu Kaszubskim.

Propozycje etapów spływów:

1. Stężyca - Chmielno (18 km)
2. Chmielno - Gołubie (21 km)

Największe atrakcje

1. Stężyca
2. Borucino
3. Chmielno
4. Ostrzyce
5. Wieżycza

Warto zobaczyć na szlaku

Stężyca. Wieś położona w jednym z najwyższych miejsc „Kółka Jezior Raduńskich”. Spływ tym szlakiem kajakowym najlepiej rozpocząć na przystani nad Jeziorem Stężyckim.

Borucino. Miejscowość położona w pobliżu przesmyku między rynnowymi jeziorami Raduńskie Dolne i Górne. Znajduje się w nim stacja limnologiczna Uniwersytetu Gdańskiego.

Chmielno. Bardzo popularna, kaszubska miejscowość turystyczna. Dawnemu znajdował się tu słowiański gród, którego ślady widoczne są do dziś na przesmyku przy J. Kłodno. Wieś sławna jest z warsztatu tradycyjnej ceramiki kaszubskiej, prowadzonego od dziesięciu pokoleń przez ród Neclów.

Ostrzyce. Wieś wypoczynkowa, położona nad Jeziorem Ostrzyckim, w miejscu wypływu Raduni z „Kółka Raduńskiego”. Miejscowość otaczają potężne wzniesienia moreny czołowej. W Ostrzycach znajdują się liczne pensjonaty, restauracje i wypożyczalnie sprzętu wodnego

Wieżycza. Liczące 328,6 m n.p.m. wzniesienie, będące najwyższą „górami” Kaszub. Szczyt objęty jest ochroną jako rezerwat przyrody, znajduje się na nim wieża widokowa im. Jana Pawła II, z której rozpościera się rozległy widok na teren całej Szwajcarii Kaszubskiej. W okolicach Wieżyczy znajduje się pięć wyciągów narciarskich.

Kółko Raduńskie. Fot. M. Zieliński

Kajakiem przez Żuławy do Gdańska

- Szlak Motławy: 17 km
- Liczba dni: 1
- Liczba przenoszek: 0/1 (zależnie od stanu wody - przenoska w Kamiennej Grodzy)
- Rekomendowana trasa spływu: Gdańsk - Wróblewo (15 km, tj. 30 km w obie strony)
- Trudność: szlak łatwy, z uwagi na słaby nurt można pokonać go w obu kierunkach

Motława. Fot. P. Dmochewicz

Motława to żuławska rzeka, mająca źródła w okolicach Tczewa. Z uwagi na bardzo wolny i niemal niewyczuwalny nurt, pływać nią można w obu kierunkach, co umożliwia spływ kajakowy z Gdańska do Wróblewa i z powrotem. W pierwszej części Motława, rozgałęziona na Starą i Nową Motławę, Kanał na Sępce oraz Opływ Motławy, otacza swoimi ramionami zabytki Gdańska, tworząc Wyspę Spichrzów i Ołowiankę. Ta część szlaku stanowi opisane oddzielnie, wewnętrzne wody Gdańska.

Właściwa Motława zaczyna się przy dawnym młynie (Kamiennej Grodzy), za wrotami przeciwpowodziowymi, które otwierają się i zamykają w zależności od poziomu wody i kierunku wiatru. Należy się więc liczyć w tym miejscu z możliwością przenoszenia kajaków. Rzeka od tego miejsca płynie otoczona wałami przeciwpowodziowymi przez płaskie, rolnicze tereny Żuław Gdańskich. W Krępcu przyjmuje wody Raduni i wiedzie nadal na południe, przez żuławskie wioski takie, jak Wiślina czy Łędowo. Spływ najlepiej zakończyć przy urokliwym, stojącym nad samą wodą, zabytkowym kościele we Wróblewie. Przy świątyni, nad rzeką, znajduje się kameralne miejsce odpoczynku.

Największe atrakcje

1. **Kamienna Grodza.** To zabytkowa budowla hydrotechniczna z początku XVII wieku, oddzielająca wody wewnętrzne Gdańska od Opływu Motławy. Służyła do kierowania wód Motławy do fos otaczających miasto od południa, pozwalając na zalanie ich przedpoła w przypadku oblężenia.
2. **Opływ Motławy.** Ten nietypowego kształtu, sztuczny kanał to nic innego, jak dawna fosa miejska monumentalnych fortyfikacji, które broniły skutecznie Gdańsk przez blisko dwa stulecia Zachowały się dwa pierwsze bastiony, których potężne, zielone kopce górują nad panoramą miasta.
3. **Wróblewo.** Wieś, położona na szlaku wodnym Motławy. Nad jej brzegiem znajduje się urokliwy kościółek szachulcowy pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny, pochodzący z końca XVI wieku. To jedna z najpiękniej położonych świątyni żuławskich.

Wyspa Spichrzów. Fot. P. Dmochewicz

Nowa Motława. Fot. P. Dmochewicz

Kajakiem po Gdańsku

 Szlak Martwej Wisły i wewn. wód Gdańska: 33 km

 Liczba dni: 1

 Liczba przenosok: 0 - 2 (w zależności od trasy i kierunku wiatru)

  Rekomendowana trasa spływu:
(1) pętla po Gdańsku: Stara i Nowa Motława, Martwa Wisła, Opływ Motławy (8 km)
(2) Gdańsk - Błotnik (25 km)

 Trudność: szlak łatwy, z uwagi na słaby nurt można pokonać go w obu kierunkach

Martwa Wisła. Fot. P. Dmochewicz

Gdańsk to miasto, które zwiedzać można również z kajaka. Pływanie po jego historycznej części to niebywała frajda, ponieważ zabytki widziane z wody nabierają zupełnie innego wyglądu. W centrum Gdańska rzeka Motława rozdziela się na liczne odnogi i kanały. Spichlerze na Ołowiance, Żuraw, Filharmonia Bałtycka czy bramy wodne to tylko niektóre atrakcje, jakie można spotkać na trasie.

Wycieczkę najlepiej zacząć na Żabim Kruku lub przy klubie Szpicgat, gdzie mieszczą się wypożyczalnie kajaków. Trasa prowadzi przez Starą i Nową Motławę, dookoła Wyspy Spichrzów, a następnie - od sławnego Żurawia - już połączonymi odnogami Motławy w kierunku Polskiego Haka. Stamtąd należy skręcić w prawo, na Martwą Wisłę. Uwaga, to początek wód portowych - duży ruch statków. Następnie po ok. kilometrze trzeba wpłynąć w Opływ Motławy i pokonać, zwykle niestety zamknięte, wrota przeciwpowodziowe (przenoska kajaków przez ulicę). Dalsza trasa to przyjemna, prowadząca wśród zieleni, zygzakująca fosa wzdłuż dawnych fortyfikacji, pełna ptactwa wodnego. Doprowadza ona kajakarzy z powrotem do Motławy, w pobliże Kamiennej Grodzi. Jej przepłynięcie to ostatni etap wycieczki, która liczyć będzie tylko około ośmiu kilometrów wiosłowania.

Drugą możliwością, dla wytrwałych, jest wariant długodystansowy - spływ Martwą Wisłą do Przegaliny lub Błotnika. Akwen ten przypomina raczej duże jezioro niż rzekę. Należy na nim uważać na falowanie i ruch statków. W tej opcji, nie skręcając w Opływ Motławy za Polskim Hakiem, należy płynąć dalej w kierunku wschodnim. Płynąc dalej, minimy rafinerię, stocznie rzeczne i dotrzemy do Wisły Śmiałej z marinami i przystaniami żeglarskimi. Następnym etapem, na jeszcze większej wodzie, będzie most w Sobieszewie. Płynąc wzdłuż Wyspy Sobieszewskiej dotrzeć można do śluzy w Przegalinie lub przystani żeglarskiej w Błotniku.

Największe atrakcje

1. Zabytki Starego i Głównego Miasta w Gdańsku
2. Kamienna Grodzi
3. Opływ Motławy
4. Wisła Śmiała
5. Wyspa Sobieszewska
6. Przegalina

Na zorganizowanie spływu kajakowego wodami Motławy i Martwej Wisły należy posiadać zgodę i warunki Kapitanatu Portu Gdańsk. Można je uzyskać pisząc na adres Kapitanu Portu Gdańsk, Nowy Port ul. Przemysłowa 4 lub e-mail: kpgdan@umgd.gov.pl

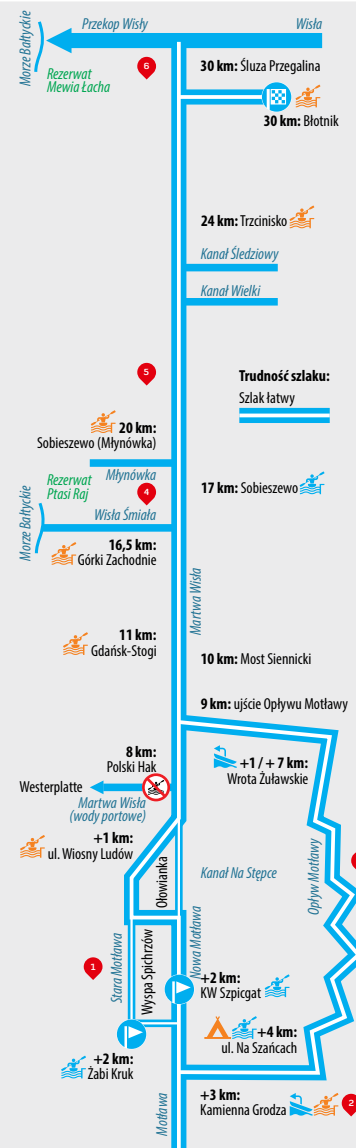
Opływ Motławy. Fot. P. Dmochewicz

Martwa Wisła - zwiedzanie w kajaku. Fot. P. Dmochewicz

Stara Motława. Fot. P. Dmochewicz

Kamienna Grodza. Fot. P. Dmochewicz

Warto zobaczyć na szlaku

Kamienna Grodza. Zabytkowa budowla hydrotechniczna z początku XVII wieku. Służyła do kierowania wód Motławy do fos otaczających miasto, pozwalając na zalanie przedpola w przypadku oblężenia. Chroniła też Żuławy przed cofkami.

Opływ Motławy. Fosa miejska, otaczająca pierścień ziemnych fortyfikacji z XVII wieku. Zachowały się dwa pierwsze bastiony, których potężne, zielone kopce górują nad panoramą miasta. Walorem tej trasy jest przyroda - rozległe trzcinowiska i pola grążeli żółtych i grzybieni białych, czyli popularnych nenufarów. Stada kaczek, tysek i łabędzi znalazły tu swoje miejsce do życia i chowu młodych.

Wisła Śmiała. Odnoga Wisły powstała w wyniku powodzi, jaka nastąpiła w czasie wiosennych roztopów 1840 roku. Zator kry uniemożliwił spływ wody, w wyniku czego Wisła przerwała wał wydym nadmorskich w jego najniższej części. Spowodowało to rozdzielenie wsi Górki na dwie części - wschodnią i zachodnią. Dziś nad Wisłą Śmiałą znajdują się liczne kluby żeglarskie i rezerwat przyrody Ptasi Raj, będący domem ptaków wodnych i fok bałtyckich.

Wyspa Sobieszewska. Fragment Mierzei Wiślanej, otoczony wodami Wisły. Administracyjnie jest dzielnicą Gdańska. Wyspa jest częściowo zalesiona, a częściowo użytkowana rolniczo. Jest tu wiele ośrodków wypoczynkowych i kwater turystycznych, a tutejsza plaża jest piękna i bardzo szeroka. Można też znaleźć na niej bursztyny.

Przegalina. Śluza, która pod koniec XIX wieku odcięła wody Martwej Wisły od głównego nurtu rzeki, po wybudowaniu Przekopu Wisły. Oddaliło to od Gdańska zagrożenie powodziowe ze strony Wisły. Powstanie Przekopu zmieniło też znacznie układ hydrograficzny Żuław i przyczyniło się do powstania Wyspy Sobieszewskiej.

Martwa Wisła. Fot. P. Dmochewicz

Żuławy z perspektywy kajaka

- Szlak Nogatu: 62 km
- Liczba dni: 3
- Liczba przenosek: 0 (na szlaku 3 śluzy)
- Rekomendowana trasa spływu: Biała Góra - Ostonka (64 km, w tym 2 km na Szkarprawie)
- Trudność: szlak łatwy i pozbawiony przeszkód; z uwagi na słaby nurt, można nim pływać w obu kierunkach
- Doptywy (dostępne dla kajakarzy): Liwa, Kanał Jagielloński

Zamek Krzyżacki w Malborku. Fot. A. Wołosz

Oryginalną alternatywą dla typowego spływu może być kilkudniowa wyprawa kajakowa Nogatem. To typowa żuławska rzeka, zwana mniejszym bratem Wisły, ze śladami pierwotnej przyrody i unikatowymi zabytkami po obu brzegach.

Spływ rozpocząć najlepiej przy zabytkowym zespole śluz i nowej przystani w Białej Górze. Mijając trzy śluzy (Szonowo, Rakowiec i Michałowo), majestatyczny zamek w Malborku i nową przystań Park Północny doptywa się do ujścia Nogatu. Nie wpływając na Zalew Wiślany (bardzo niebezpieczny dla kajaków i małych jednostek!) należy skręcić na Szkarprawę do Ostonki. Spływ dalej można kontynuować do Rybiny lub Drewnicy. Alternatywą może być również spływ szlakiem przez Kanał Jagielloński do samego Elbląga.

Nogat zaliczany jest do żeglownych dróg wodnych i można go podzielić na dwa odcinki. Pierwszy, od śluzy Biała Góra do stopnia wodnego Rakowiec i drugi, od Rakowca do ujścia do Zalewu Wiślanego. Na obu odcinkach jest to żeglowna, wolno płynąca, szeroka, skanalizowana rzeka.

Szerokość Nogatu waha się od 80 do 200 m, natomiast szerokość wyznakowanego bojami szlaku żeglugowego to około 30 m. Płynąc z nurtem zostawiamy zielone boje po lewej stronie, a czerwone po prawej stronie naszego kajaka. Na brzegach, stosunkowo rzadko, pojawiają się białe tablice z oznakowaniem kilometrowym.

Propozycje etapów spływów:

1. Biała Góra - Malbork (20 km)
2. Malbork - Jazowa (26 km)
3. Jazowa - Ostonka (18 km)

Największe atrakcje

1. Biała Góra
2. Rezerwat Las Mątawski
3. Stopień wodny Szonowo
4. Malbork - zamek i miasto
5. Stopień wodny Rakowiec
6. Stopień wodny Michałowo
7. Kanał Jagielloński
8. Ostonka

Śluza Michałowo. Fot. A. Wołosz

Warto zobaczyć na szlaku

Biała Góra. Znajduje się tu zespół obiektów hydrotechnicznych, budowanych od XVI w., w celu rozdzielenia wód Wisły i Nogatu, który do tego czasu był głównym nurtem Wisły. Warto wejść na najwyższy punkt obiektu, skąd roztacza się rozległa panorama Doliny Wisły.

Rezerwat Las Mątawski. Rezerwat, chroniący jeden z ostatnich w Dolinie Wisły fragmentów naturalnego, prastarego lasu łęgowego. Rosnące tu drzewa - jesiony, dęby i olchy - przekraczają często 150 lat i stanowią schronienie wielu rzadkich gatunków ptaków oraz ostoję zwierzyny. To jednocześnie największy kompleks leśny na całym Żuławach i pamiątka po nieprzebytych, podmokłych kniejach, porastających niegdyś doliny tutejszych rzek.

Stopień wodny Szonowo. To jedna z trzech budowli hydrotechnicznych, regulujących poziom wód Nogatu. Wybudowany w latach 1914-16, posiada oryginalną konstrukcję. Znajduje się tu śluza oraz współczesna elektrownia wodna.

Malbork - zamek i miasto. Malbork znany jest przede wszystkim z monumentalnego zamku krzyżackiego, który góruje nad Nogatem i szczególnie imponująco wygląda właśnie z kajaka. Jest on największą, ceglana budowlą na świecie. Kajakarze cumować mogą do brzegu Nogatu bezpośrednio pod zamkiem lub wcześniej, na przystani miejskiej przed mostem drogowym oraz na nowej przystani Park Północny.

Stopień wodny Rakowiec. Położony poniżej Malborka zespół budowli hydrotechnicznych, regulujący poziom wód Nogatu. Składa się ze śluzy, zapory i jazu wybudowanych w latach 1914-16 oraz elektrowni wodnej z 1934 roku.

Stopień wodny Michałowo. Obok budowli w Szonowie i Rakowcu to jedna z trzech konstrukcji hydrotechnicznych, która reguluje poziom wód Nogatu. Wybudowano ją w latach 1912-15 i funkcjonuje do dziś w niezmiennym kształcie. Jego współczesnym uzupełnieniem jest jedynie elektrownia wodna.

Kanał Jagielloński. To zabytkowa droga wodna, wybudowana w XV wieku przez Krzyżaków, w celu skrócenia drogi wodnej z Gdańska do Elbląga. Ma długość niecałych 6 kilometrów i łączy rzekę Elbląg z Nogatem.

Ostonka. Ostonka to jeden z dwóch, najważniejszych na Żuławach zespołów urządzeń, odwadniających poldery. Bez pracy znajdujących się tu pomp o wydajności 21 tysięcy litrów na sekundę, cały obszar Żuław uległby zalaniu. Szum wydobywający się z obiektu oznacza, że trwa proces sztucznego przepompowywania wody napływającej do polderów z sąsiednich, wyżej położonych rzek i kanałów, z powrotem na zewnątrz.

Biała Góra. Fot. archiwum UMWP

Przystań Park Północny w Malborku. Fot. A. Wołosz

Najbardziej żuławskie z rzek Żuław

Szlak Tugi i Świętej:
25 km

Liczba dni:
1

Liczba przenośok:
brak

Rekomendowana trasa spływu:
Nowy Staw - Rybina (26 km, w tym 1 km po Szkarprawie)

Trudność: szlak łatwy i pozbawiony przeszkód; z uwagi na słaby nurt rzeki można nim pływać w obu kierunkach

Tuga. Fot. P. Dmochewicz

Tuga wraz ze Świętą (Wielką i Małą w górnym jej biegu) stanowiły kiedyś jedno z licznych odnóg ujściowych Wisły. Rzeki przepływają przez serce Żuław Wiślanych. Wyprawa nimi pozwala poznać i zrozumieć tę niezwykłą, wydartą wodzie krainę, posiadającą swój specyficzny urok i tajemnicę.

Szlak Tugi i Świętej jest kręty, szeroki, spokojny i niezwykle malowniczy. Obfituje w dzikie zakątki, dogodne do biwakowania miejsca oraz zabytki architektury i techniki. Na szlaku warto zatrzymać się w Tujsku, Stobcu, Żelichowie, zwiedzić zabytki Nowego Dworu Gdańskiego i Nowego Stawu. Bazą wypadową może być Rybina, Tujsk, Nowy Dwór Gdański lub Nowy Staw. Słaby nurt rzek pozwala pływać kajakiem w obu kierunkach. W drugiej połowie lata, Tuga może zarastać salwinią pływającą - chronioną paprocią wodną, która znacznie utrudnia pływanie po rzece.

Największe atrakcje

- Nowy Staw.** Niewielkie miasto, założone w średniowieczu. Zobaczyć w nim można wielki, prostokątny rynek z dwoma zabytkowymi kościołami (gotycką farą i dawną świątynią ewangelicką, której strzelista wieża zwana jest „ołówkiem”), zabytkowe zakłady przemysłowe i domy podcieniowe.
- Nowy Dwór Gdański.** Dzisiejsza stolica Żuław Wiślanych. Powiatowe miasto z licznymi zabytkami oraz bardzo interesującym, położonym w pobliżu rzeki Żuławskim Parkiem Historycznym. Atrakcją miasta są też kładki i most zwodzony na Tudze.
- Żelichowo-Cyganek.** Obok starego cmentarza mennonickiego, lapidarium i zabytkowego kościoła (użytkowanego obecnie jako cerkiew) zobaczyć tu można zrekonstruowany dom podcieniowy - jeden z nielicznych tego typu obiektów na całym Żuławach.
- Tujsk.** Wieś na Żuławach, w której dawniej mieścił się duży port rzeczny, z racji łączenia się w pobliżu Linawy i Tugi ze Szkarprawą oraz bliskości jednej z zatok Zalewu Wiślanego.

Tuga - Tujsk. Fot. A. Wołosz

Nowy Dwór Gdański. Fot. A. Wołosz

Kajakiem po rzekach Pętli Żuławskiej

 Szlaki Szkarpawy i Wisły Królewieckiej:
35 km

 Liczba dni:
każda z trzech tras - 1 dzień

 Liczba przenoszek:
brak

 Rekomendowane trasy spływów:
(1) Rybina - Ostonka - Rybina (26 km)
(2) Rybina - Gdańska Głowa - Rybina (30 km)
(3) Rybina - Sztutowo - Rybina (20 km)

 Trudność:
szlaki łatwe i pozbawione przeszkód; z uwagi na słaby nurt, można nimi pływać w obu kierunkach

Rybina. Fot. P. Dmochewicz

Szkarpawa i Wisła Królewiecka to dwa z licznych ramion ujściowych Wisły. Odcięte od głównego nurtu wiślanego służą w Gdańskiej Głowie, toczą swe wody leniwie przez żuławskie niziny w kierunku Zalewu Wiślanego. Zostały zagospodarowane dla wodniaków w ramach projektu „Pętla Żuławska” i nadają się także dla turystyki kajakowej. Rzeki te są szerokie i niemal pozbawione nurtu, a miejscami niezwykle malownicze. Tereny, przez które przepływają, są rzadko zasiedlone i obfitują w urokliwe miejsca oraz interesujące zabytki.

Najlepszym miejscem początku spływów jest centralnie położony na tych szlakach węzeł wodny w Rybinie. Z tego miejsca można udać się na wycieczkę w kierunku Zalewu Wiślanego - albo Wisłą Królewiecką przez Sztutowo, albo Szkarpawą w kierunku Ostonki. Pływanie po Zalewie Wiślanym bez posiadania doświadczenia w kajakarstwie morskim nie jest wskazane, z uwagi na duże falowanie. Z Rybiny można też popłynąć Tugą do Nowego Dworu Gdańskiego lub Linawą w głąb żuławskich pól. Wiosłując zaś w kierunku zachodnim dotrzeć można zaś do śluzy Gdańska Głowa, skąd można płynąć dalej w kierunku Gdańska - taka trasa liczyć będzie ok. 30 km.

Największe atrakcje

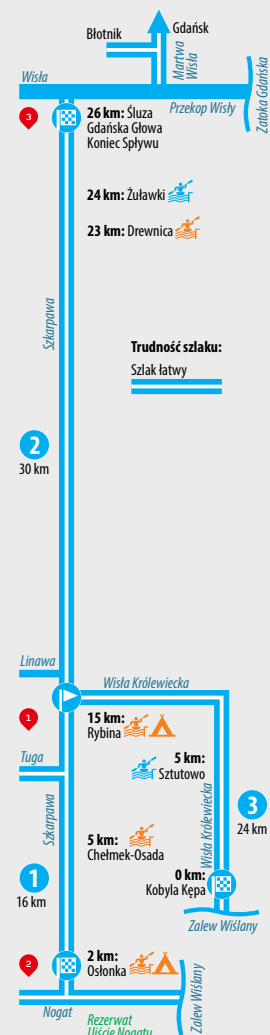
- Rybina** to jeden z najważniejszych węzłów wodnych na Żuławach. Krzyżują się tu szlaki Szkarpawy, Wisły Królewieckiej i Linawy oraz Tugi. Znajdują się tu dwa zabytkowe, drogowe mosty zwodzone oraz wyjątkowy w skali światowej, ręcznie otwierany obrotowy most kolejowy żuławskiej wąskotorówki.
- Stacje pomp Chłodniewo i Ostonka.** To największe w Polsce zespoły pomp. Odwadniają rozległą centralną, położoną również poniżej poziomu morza, część Żuław. Bez okresowej pracy znajdujących się tu pomp o wydajności 21 tysięcy litrów na sekundę, znaczny obszar Żuław uległby zalaniu.
- Gdańska Głowa.** Śluza znajdująca się w wale wiślanym, odgradzająca główny nurt Wisły (zwany Przekopem Wisły) od wód Szkarpawy. Dawniej w tym miejscu stała twierdza, bronia Gdańska i kontrolująca ujście i deltę Wisły w XVII wieku.

Sztutowo. Fot. A. Wołosz

Drewnica / Żuławki. Fot. A. Wołosz

EW Poganice, Fot. L. Duchnowicz

Energia niesiona przez wodę wykorzystywana była przez ludzi od wieków. W średniowieczu zasilala ona żarna młyńskie, młoty kuźnic i foluszy oraz piły tartaków. Wynalezienie turbiny elektrycznej w XIX wieku umożliwiło zamianę energii wody wprost w prąd elektryczny. Pomorze w tym zakresie było pionierem w Europie. Do lat 30. tych XX wieku powstało tu kilkadziesiąt, bardzo nowoczesnych jak na owe czasy, elektrowni. Wiele wybudowanych blisko 100 lat temu obiektów funkcjonuje do dziś, a część posiada zachowane, w dużej części oryginalne, wyposażenie.

Większość obiektów zarządzanych jest przez spółkę Energa Wytwarzanie S.A. Do zwiedzania udostępnione są niektóre z nich. Są to elektrownie: Rutki, Łapino, Bielkowo i Straszyn na Raduni oraz Struga i Gałężnia Mała na Stupi. Zwiedzanie jest możliwe po wcześniejszym zgłoszeniu się do operatora. Informacje nt. procedury zgłoszenia oraz regulamin zwiedzania dostępny jest na stronie internetowej:

www.energa-wytwarzanie.pl/obiekty/zwiedzanie-obiektow-energetycznych

Kajakarze pamiętać powinni, że elektrownie wodne są zakładami przemysłowymi i dostęp do nich jest ograniczony. Nie należy wpływać ani wchodzić na ich teren bez zgody zarządcy, konieczne jest więc obejście obiektów hydrotechnicznych z wykorzystaniem wyznaczonych przenosek. Zakazem wstępu objęte są też kanały doprowadzające wodę do turbin, tzw. kanały derywacyjne, przed których początkiem należy zakończyć etap spływu. W niektórych przypadkach (szczególnie na Stupi, Łupawie i Raduni), wyłączone są dłuższe odcinki rzek, więc niezbędne będzie w takich miejscach skorzystanie z przewózki kajaków.

EW Drzeżewo, Fot. L. Duchnowicz

Fot. L. Duchnowicz

Rzeki i ich doliny są miejscem życia bardzo wielu gatunków roślin i zwierząt. Nadrzeczne łąki, lasy i zarośla tworzą ekosystemy o wyjątkowej bioróżnorodności i dość małym stopniu przekształcenia przez człowieka. Sprzyja temu ich naturalna niedostępność, występowanie stromych brzegów, bagien, chaszcy i trzcinowisk. Szczególnie na obszarach rolniczych doliny rzeczne są bardzo ważnymi korytarzami ekologicznymi oraz schronieniem dla dzikiej zwierzyny oraz ptactwa. Niektóre gatunki ptaków żyją wyłącznie nad rzekami. Przykładem są choćby przepiękny zimorodek czy jaskółka brzegówka, gniazdujące w norach nadrzecznych skarp. Także ssaki ziemnowodne, jak bóbr czy wydra, są nierozzerwalnie związane z rzekami.

Tym samym doliny rzeczne zasługują na ochronę i wyjątkowe traktowanie przez człowieka. Kajakarze - najczęstszy goście na tych rzekach - powinni czuć się szczególnie współodpowiedzialni za zachowanie walorów przyrodniczych rzek, po których pływają. Zwłaszcza w okresie wiosny i wczesnego lata, czyli ptasich lęgów (kwiecień - czerwiec), warto wstrzymać się ze spływami. Jest to czas, gdy ptaki wodne chowają swoje potomstwo, a młode są jeszcze nieporadne i łatwo rozproszyć ptasie rodzinki.

Przez cały rok na rzekach należy zachować szacunek dla przyrody. Głośnie krzyki i hałasowanie, śmiecenie, biwakowanie i palenie ognisk w niedozwolonych miejscach to niestety grzechy główne turystyki kajakowej, których należy unikać. Świadomi turyści pilnować powinni w tym zakresie zarówno siebie, jak i innych uczestników spływów. Na rzekach powstaje coraz więcej zagospodarowanych pól biwakowych i przystani, na których można rozbić namiot lub odpocząć, wyrzucić śmieci itp. Przestrzegania zasad szacunku dla przyrody - tego, aż i tylko tego - oczekują od nas, kajakarzy, stali mieszkańcy rzek Pomorza. Pamiętajmy, my tam jesteśmy gośćmi, a dla nich jest to dom - uszanujmy go!

Podstawowe zasady bezpieczeństwa na wodzie

1. **Nie szarżuj!** Trasę spływu zaplanuj wcześniej i dostosuj ją do umiejętności - swoich i grupy. Pamiętaj, będziecie płynąć w tempie najstabszych i najmniej doświadczonych uczestników wycieczki.
2. **Uważaj na pogodę!** Nie wyruszaj na szlak podczas silnego wiatru lub deszczu. Podczas spływu na bieżąco obserwuj zmiany pogody. W czasie burzy bezwzględnie unikaj otwartych akwenów i postoju pod samotnymi drzewami.
3. **Bezpieczeństwo to podstawa!** Niezależnie od umiejętności pływackich, zawsze noś na sobie kamizelkę asekuracyjną. Osoby początkujące, nie umiejące pływać oraz dzieci powinny mieć w czasie całego spływu szczególną opiekę doświadczonych kajakarzy.
4. **Dobry start i zakończenie!** Do kajaka wsiadaj, gdy jest ustawiony dziobem w górę rzeki, a do brzegu dobijaj zawsze pod prąd. Korzystanie z asekuracji innych osób przy wsiadaniu i wysiadaniu z kajaka jest na spływach czymś naturalnym.
5. **Czytaj wodę i przewiduj niebezpieczne sytuacje!** Płynąc po rzece, zwracaj uwagę na zmarszczki, fale i wiry w jej nurcie. Mogą to być sygnały, świadczące o podwodnych przeszkodach, grożących wywróceniem kajaka. Uważaj też na bystrza, nisko zwieszające się nad wodą gałęzie, niskie mostki oraz zwalone drzewa.
6. **Kajak jest wywrotny!** Nigdy nie wykonuj w nim gwałtownych ruchów ani nie napływaj, nawet dla żartu, na kajaki innych uczestników spływów. Po wywrócenie na głębokiej wodzie holuj kajak do brzegu, nie odwracając go.
7. **Nigdy nie pływaj samotnie!** Ważne jest, aby w razie wypadku był ktoś Ciebie ktoś, kto udzieli Ci pomocy, lub ją wezwie.
8. **Łączność zawsze i wszędzie!** Noś przy sobie zabezpieczony przed wodą telefon komórkowy z wpisanymi numerami służb ratunkowych, działających w danym rejonie. Pamiętaj, na wielu odcinkach szlaków nie ma miejsc, w których można dotadować baterię, a w głębokich dolinach rzecznych częste są problemy z zasięgiem.
9. **Trzeźwy umysł!** Nigdy nie spożywaj alkoholu i innych środków odurzających podczas spływu. Jest to przestępstwo i stanowi poważne narażenie bezpieczeństwa Twojego i innych uczestników spływu.
10. **Szanuj przyrodę!** Dbaj o środowisko, w którym się znajdujesz, nie hałasuj, nie niszcź roślinności nadbrzeżnej i nie pozostawiaj po sobie śmieci.

Fot. P. Dmochewicz

Kajakarskie ABC

A. Planowanie wyprawy

Kluczowym elementem przygotowania się do spływu jest **zaplanowanie odpowiedzialnej trasy**. Nie warto wybierać się od razu na najtrudniejszą rzekę, szczególnie, gdy planujemy spływ z dziećmi. Przygodę z kajakarstwem najlepiej zacząć od **jednodniowych spływów** na łatwiejszych rzekach. Pozwoli to nabrać doświadczenia i przygotować się do poważniejszych wyzwań oraz kilkudniowych spływów. Wykaz rzek z podziałem według stopnia trudności znajduje się w niniejszym przewodniku.

B. Ubiór

Podstawą jest dopasowanie stroju do pory roku i różnych warunków pogodowych. Przyda się z pewnością **czapka** lub **kapelusz**, **bluza polarowa** i **wodoodporna kurtka** oraz **spodnie z szybkoschnącego materiału**. Nawet w gorący, upalny dzień możliwe jest gwałtowne załamanie pogody, ochłodzenie i deszcz. Rzeki płyną często w głębokich, zalesionych dolinach, w których panuje cień i chłód - nawet latem. Zaś niektóre odcinki są mocno nasłonecznione, przez co należy być przygotowanym również na skwar. Na spływy lepiej **nie zabierać biżuterii**, którą można zahaczyć o gałęzie, a okulary najlepiej wyposażyć w sznurek lub gumkę. Obuwie to najlepiej **buty do wody** (są one niedrogie i kupić je można w każdym markecie). **Nie są wskazane laczki czy japonki**, łatwo je stracić i mogą być przyczyną kontuzji.

C. Wyposażenie

Kajak i wiosła są oczywiście niezbędne - to zapewni nam zwykle organizator spływu. Pamiętać należy jednak bezwzględnie o **kamizelce** (asekuracyjnej lub ratunkowej - ta druga dla osób nie umiejących pływać). Nie służy ona do kładzenia na siedzenie, należy ją nosić na sobie - zwiększa to znacznie bezpieczeństwo. Poza tym warto zakupić lub wypożyczyć **worek kajakowy** - w nim zmieści się zapasowe ubranie, dokumenty, kluczyki do auta, prowiant i napoje. Dobrze zawiązany - zapewni ich bezpieczeństwo w razie wywrótki. Telefon zaś dobrze wyposażyć w **wodoodporne etui**. Warto zabrać ze sobą **dotatkowy komplet ubrania** (nawet skarpetki i bieliznę). Taki zestaw, umieszczony w wodoodpornym worku, pozwoli na ograniczenie skutków nieprzewidzianej kąpieli. Wskazane jest zabranie sporej ilości przekąsek, w tym lekkostrawnych węglowodanów w postaci **słodczy czy owoców**. Niezbędna jest **duża ilość wody** - co najmniej 1,5 l na osobę. Uzupełnieniem powinny być **krem z filtrem UV** oraz **spray na komary i kleszcze**, jak również **podręczna apteczka**. W przypadku dłuższych wypraw konieczne jest oczywiście spakowanie **sprzętu biwakowego**, ale w tym zakresie najlepiej poradzić się doświadczonych kajakarzy.

Fot. P. Dmochewicz

Oznakowanie szlaków kajakowych w województwie pomorskim

Znaki zakazu

zakaz pływania

zakaz wodowania

Znaki ostrzegawcze

miejsca niebezpieczne
(zachować szczególną ostrożność)

elektrownia wodna

jaz

Znaki informacyjne

Znak szlaku z kilometrażem
liczonym w górę rzeki

Wyptyw rzeki / szlaku z jeziora

Stacja wodna

Przystań kajakowa

Pole biwakowe

Przenoska (przewózka) kajaków
z lewej / prawej strony

Miejsce wodowania kajaków
z lewej / prawej strony

Atrakcja turystyczna

Schemat jeziora

Kierunek szlaku kajakowego

Zawarte w przewodniku mapy, schematy i kilometraż mają charakter orientacyjny.

Planujesz spływ kajakowy po rzekach województwa pomorskiego?

Szukasz wypożyczalni sprzętu, chcesz sprawdzić ceny i warunki świadczenia usług lub uzyskać fachową pomoc w przygotowaniu spływu?

Skorzystaj z aktualnej bazy operatorów turystyki kajakowej, znajdującej się na stronie:

www.pomorskie.travel/Na_wodzie-Kajakarstwo-Wypożyczalnie_sprzetu

Baza opracowana przez Samorząd Województwa Pomorskiego zawierająca wykaz firm, które wypożyczają kajaki i inny sprzęt pływający, pozwalający na uprawianie turystyki kajakowej na rzekach w województwie pomorskim.

Pomorskie Szlaki Kajakowe

MORZE BAŁTYCKIE

Zatoka Pucka

Zatoka Gdańska

Zalew Wiślany

RADUNIA

MARTWA WISŁA
WISŁA

SZKARPAWA

NOGAT

MALBORK

PELPLIN

GNIEW

KWIDZYN

LIWA

USTKA

KLUKI

PORAJ

ŁĘBA

ŁĘBORK

MECHOWO

REDA

WEJHEROWO

STRYSZA BUDA

SOPOT

GDZAŃSK

SWOŁOWO

SŁUPSK

ŁUPAWA

STRUGA

SŁUPIA

KOŚCIERZYNA

GOŁUBIE

ZAMEK JOANNITÓW
W SKARZEWACH

OWIDZ

BIESOWICE

BYTÓW

WDA

WDZYDZE

WIERZYCA

MIASTKO

BRDA

BRDA

BRDA

WDA

WDA

LIWA

LIWA

GWDA

J. Charzykowskie

ODRY

Wik. Kanał Brdy

WDA

STAROGARD
GDZAŃSKI

STAROGARD
GDZAŃSKI

SZTUM

Prabuty

J. Dzierżoń

OKONEK

TUCHOLA

Tień

WDA

WISŁA

WISŁA

WISŁA

J. Wiczo

J. Kopań

J. Gardno

J. Lebsko

J. Sarbsko

J. Żarnowieckie

J. Lebsko

J. Żarnowieckie

J. Żarnowieckie

J. Żarnowieckie

J. Żarnowieckie

J. Żarnowieckie

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

J. Wiczo

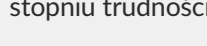
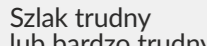
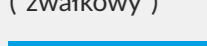
J. Wiczo

J. Wiczo

<

Trudność szlaków kajakowych

- Szlak łatwy (rodzinny)
- Szlak o umiarkowanym stopniu trudności
- Szlak trudny lub bardzo trudny ("zwałkowy")
- Pozostałe rzeki
- Rzeki niespławne

Pomorskie Szlaki Kajakowe

! *Pomorskie*
tu się pływa

ISBN: 978-83-65804-92-1